

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วิถีการดำรงชีวิตของคนไทยในสมัยโบราณกาลที่ผ่านมา มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้งแน่นแฟ้น คนไทยเรามีการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์เพื่อสนองตอบความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีพ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด สาเหตุที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าว คือ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร (มนัส สุวรรณ, 2539)

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโต ทำให้เกิดพลังงานและสร้างภูมิคุ้มกันโรค ช่วยซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดสึกหรอของร่างกายและควบคุมการทำงานของระบบอวัยวะต่าง ๆ อาหารที่รับประทานนอกจากจะต้องคำนึงถึงคุณประโยชน์ต่อร่างกายแล้ว ยังต้องคำนึงถึงคุณภาพในด้านความสะอาดและความปลอดภัยของอาหารที่บริโภคด้วย ถ้าอาหารอยู่ในสภาพที่ไม่ดีคือ ไม่สะอาด มีเชื้อโรค บุคเน่า หรือมีสารพิษปนเปื้อน เมื่อรับประทานแล้วย่อมให้โทษแก่ร่างกาย ซึ่งอาจเร็วหรือช้า แบบเรื้อรัง เรียกว่า "ตายผ่อนส่ง" ก็ได้ (คุยดี สุทธิปริยาศรี, ญัตติ สิมะสิงห์, 2525 , หน้า 24)

ในสถานการณ์ปัจจุบันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเป็นเมือง และ พัฒนาไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่แห่งประเทศไทย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของประชาชนได้เปลี่ยนแปลงจากการปรุงประกอบอาหารที่บ้านไปเป็นการบริโภคอาหารนอกบ้าน อาหารปรุงสำเร็จ อาหารกึ่งสำเร็จรูป อาหารพร้อมรับประทาน ดังนั้น ร้านอาหาร แผงลอยจำหน่ายอาหาร ผลิตภัณฑ์อาหารสำเร็จรูปหรือกึ่งสำเร็จรูปจึงมีบทบาทสำคัญต่อสุขภาพของประชาชนในเมือง ด้วยเหตุที่มีการปรุงอาหารที่รวดเร็วในปริมาณที่มากเพื่อสนองความต้องการผู้บริโภคที่มากขึ้น มักพบความไม่เหมาะสมของการใช้วัตถุ หรือภาชนะอุปกรณ์ ทำให้มีการปนเปื้อนเชื้อโรคในอาหาร นอกจากนี้แล้วการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตอาหารโดยการนำสารเคมีเข้ามาช่วยในการกระบวนการผลิตในรูปของสารปรุงแต่งอาหารซึ่งมีข้อจำกัดในการใช้อยู่บ่อยครั้ง พบว่า ผู้ผลิตมีการใช้สารเคมีเกินขนาด ใช้ผลิตภัณฑ์ประสังค์บ้าง หรือมีการใช้อย่างไม่ระมัดระวัง สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของการระบาดของโรคที่เกิดจากอาหารเป็นสื่อ (Food - borne diseases)

การระบาดของโรคอันเกิดจากสารพิษในอาหารเกิดขึ้นเป็นประจำในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น โรคพิษเนื่องจากอะฟลาทอกซิน (Aflatoxicosis) ในเด็กที่จังหวัดอุดรธานี ในทางภาคอีสาน มีประชากรเป็นโรคมะเร็งของถุงน้ำดี (Cholangiocarcinoma) สูงที่สุดในประเทศ เพราะพฤติกรรมในการกินปลาร้าดิบที่มีไข่พยาธิใบไม้ (Liver fluke) และมีไนโตรซามีนที่อยู่ในปลาร้าหมัก เคยมีชาวชนบทที่กินปลากระป๋องเข้าไปแล้วเกิดโรคประหลาดอาการทางสมอง ประสาท เกิดอาการประหลาด ๆ จนมีผู้เข้าใจผิดคิดว่าโรคผีเข้าสิง แต่หลังจากนั้นประมาณ 5 - 6 วัน ผู้ป่วยก็หมดสติแล้วตาย แพทย์สันนิษฐานว่าสาเหตุของโรคประหลาดนี้มาจากได้รับสารพิษบักเตรซินชนิด botulin จากเนื้อปลากระป๋องนั่นเอง โรคสารพิษที่ร้ายแรงดังกล่าวนี้ไม่สามารถรักษาให้หายได้ จึงควรหาทางป้องกันความเป็นพิษของสารเคมีที่อยู่ในอาหาร อาจปรากฏออกมาทันทีหลังจากรับประทานเข้าไป หรือนานกว่านั้นเป็นระยะเวลาหลายปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดและปริมาณของสารเคมีนั้นเข้าสู่ร่างกาย อาการเฉียบพลันมักจะปรากฏให้เห็นได้ชัดกับสารพิษชนิดร้ายแรง ในประเทศไทยเคยมีรายงานเป็นประจำของผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยแบบเฉียบพลันอันเกิดจากยาฆ่าแมลงที่ปะปนในอาหาร โดยผู้ป่วยไม่ทราบมาก่อนว่าอาหารหรือน้ำที่รับประทานเข้าไปนั้นมีสารพิษอยู่ด้วย เช่น มีรายงานว่าผู้ป่วยสองรายได้รับสารพิษจากถ้วยเตี๋ยวราดหน้า ซึ่งเขาได้รับประทานในร้านอาหารแห่งหนึ่งแล้วเกิดอาการวิงเวียนศีรษะ คลื่นเหียน อาเจียน ท้องเสีย และมีอาการทางประสาท เช่นกระวนกระวาย ความจำเสื่อมลง มีอาการชักและหมดสติ จากการตรวจพบว่าผักคะน้าที่ใช้ปรุงถ้วยเตี๋ยววันนี้มียาฆ่าแมลงอย่างร้ายแรงลอบอยู่บนใบคะน้าในปริมาณที่มากพอที่จะให้ผู้ป่วยทั้งสองหมดสติได้ (ไมตรี สุทธิจิตต์, 2531 หน้า 22)

ในปี พ.ศ. 2531 - 2538 ประชากรคนไทยได้รับผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราการป่วยและอัตราการตายเนื่องมาจากสารสารเคมีกำจัดศัตรูพืชระหว่าง

พ.ศ.2531 - 2538

(ต่อแสนคน)

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ป่วย	จำนวนผู้ตาย	อัตราการป่วย	อัตราการตาย	อัตราผู้ป่วยตาย
2531	4,234	34	7.76	0.06	0.80
2532	5,348	39	9.63	0.07	0.73
2533	4,827	39	8.57	0.07	0.81
2534	3,828	51	6.76	0.09	1.33
2535	2,599	31	6.23	0.05	0.86
2536	3,299	44	5.66	0.08	1.33
2537	3,143	41	5.32	0.07	1.30
2538 *	1,417	8	2.40	0.01	0.56

ที่มา : กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข (กรกฎาคม 2538)

หมายเหตุ : * ตั้งแต่ 1 มกราคม 2538 ถึง 31 กรกฎาคม 2538

การบริโภคอาหารที่มีสารปนเปื้อนด้วยสารพิษที่อันตราย นับเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันและเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสุขภาพอนามัย หรือคุณภาพของประชากร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากรายงานการเฝ้าระวังโรคของ กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ.2536 มีรายงานผู้ป่วยโรคอาหารเป็นพิษ 94,260 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 109.88 คน ต่อประชากรแสนคน และมีผู้เสียชีวิตจากโรค 16 ราย คิดเป็นอัตราป่วย ตายร้อยละ 0.02 เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบอัตราป่วยด้วยโรคอาหารเป็นพิษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2536 มีแนวโน้มสูงขึ้นมาโดยตลอด ปัญหาของสารพิษตกค้างในอาหารมีผลกระทบต่อสุขภาพของคนไทย อย่างชัดเจน มักเป็นภัยเงียบและความตายผ่อนส่งที่คุกคามสุขภาพ ทุกคนจะต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ไปอีกนานตราบเท่าที่เราจะใช้สารสังเคราะห์ทางเคมีทั้งหลายเพื่อประโยชน์ในทางเกษตรอย่างไม่ ถูกต้อง โรคที่เกิดจากพิษสารเคมีนั้นมีสาเหตุที่แตกต่างไปจากโรคติดเชื้อทั้งหลาย การวินิจฉัย การรักษา และการป้องกันโรคพิษและโรคมะเร็งก็เป็นเรื่องที่ย่างยากซับซ้อนกว่าโรคติดเชื้อ สถิติอุบัติการณ์ของโรค

คิดเชื่อในประเทศไทยกำลังลดน้อยลงไปตามลำดับ เพราะประชาชนพัฒนาการกินการอยู่ให้ถูกอนามัยยิ่งขึ้น แต่สถิติอุบัติการณ์ของโรคมะเร็งกลับเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ ควบคู่กันการพัฒนาทางอุตสาหกรรมของประเทศ คล้ายกับประเทศทุกแห่งทั่วโลกที่มีปัญหาทางสุขภาพอนามัยอย่างเดียวกัน คงเนื่องมาจากมลพิษจากอุตสาหกรรมนั่นเอง ยิ่งมนุษย์มีอายุยืนยาวมากขึ้น การสัมผัสสารเคมีในสิ่งแวดล้อมก็มากขึ้น จึงทำให้สถิติการเกิดมะเร็งในผู้สูงอายุจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นด้วย

ปัญหาวิกฤตสุขภาพในปัจจุบัน เป็นเรื่องที่คนทั่วไปเริ่มสนใจต่อการเจ็บป่วย ภัยจากการได้รับสารพิษที่ปนเปื้อนในอาหารและภัยจากอาหารที่แฝงไว้มากมาย มนุษย์เริ่มตระหนักและหาทางหลีกเลี่ยงอาหารที่จะบั่นทอนสุขภาพหรือหาทางลดอาหารที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ โรคมะเร็งเป็นโรคหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับอาหารพบว่าร้อยละ 50 - 80 ของการเกิดโรคมะเร็งมาจากอาหารที่บริโภคเข้าไป ผู้เชี่ยวชาญด้านโรคมะเร็งจากหลาย ๆ ประเทศแนะนำว่าการเปลี่ยนนิสัยการกิน การเลือกกินและการรู้จักกินสามารถลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งบางชนิดได้ (อุษณีย์ วินิจเขตคำนวณ ,2537 หน้า 54)

ดังนั้น การบริโภคอาหารในปัจจุบันจึงมีอัตราเสี่ยงที่จะเป็นอันตรายต่อร่างกายค่อนข้างสูงเพราะในปัจจุบันมีการปลอมปนสารเคมีในอาหารเพื่อการค้า หรืออาจจะมีการปลอมปนของสารเคมีในอาหารเพราะภาชนะบรรจุอาหาร และสภาพแวดล้อม เช่น มีสารพิษตกค้างจากยาฆ่าแมลง และสารเคมีอื่น ๆ ที่เป็นพิษก็ล้วนอาจนำพิษภัยเข้าสู่ร่างกายได้ ปัญหาเหล่านี้มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของประชาชนซึ่งเป็นผู้บริโภคในการเลือกซื้อหรือบริโภคอาหาร ผู้บริโภคส่วนใหญ่มักเลือกซื้ออาหารที่มีสีสวยงาม รสดี กลิ่นหอม และราคาถูกเป็นสำคัญ ซึ่งบางครั้งอาหารเหล่านั้นมีคุณค่าทางอาหารต่ำกว่าเกณฑ์ความต้องการของร่างกายและมีสารที่เป็นพิษแปลกปลอม หรือผู้ผลิตใส่สารปรุงแต่งที่เป็นอันตรายลงไปด้วยความมักง่าย ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเชื่อคำโฆษณา ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน หรือคุณภาพชีวิตของประชากรซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งสามารถป้องกันได้โดยการเลือกซื้อ การบริโภคเครื่องปรุงแต่งรสอาหารและอาหารสำเร็จรูปอย่างถูกต้องด้วยการให้ความรู้แก่แม่บ้านซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ตัดสินใจเลือกซื้ออาหารมาบริโภคหรือปรุงแต่งอาหารในครัวเรือน เพื่อให้สามารถเลือกซื้อและบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยได้อย่างถูกต้องและจะช่วยทำให้ปัญหาสุขภาพลดลงไปได้เป็นอย่างมาก

จากการศึกษาสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนของครูสตรี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ในประเด็นที่สำคัญ คือ ครูสตรีมีพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อพฤติกรรม

การเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน ทั้งนี้ผลของการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปวางแผนให้ความรู้และกระตุ้นให้ผู้บริโภคอื่น ๆ มีความตระหนักต่อปัญหาสารพิษปนเปื้อนในอาหารที่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคโดยตรง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษา ระดับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนของครูสตรี โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนของครูสตรีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

สมมติฐานการศึกษา

1. ครูสตรี มีระดับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนในระดับเหมาะสมปานกลาง
2. ปัจจัยส่วนบุคคลของครูสตรีที่แตกต่างมีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนแตกต่างกัน จำแนกตามตัวแปรดังนี้
 - 1) การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวันที่แตกต่างกัน มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนแตกต่างกัน
 - 2) การให้คุณค่าต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน
 - 3) การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่าง มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนแตกต่างกัน
 - 4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตของพื้นที่

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ที่ตั้งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่ โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนลำปางกัลยาณี โรงเรียนเขลางค์นคร โรงเรียนเสด็จ วนชยางค์กุลวิทยา และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีฯ

2. ขอบเขตของเนื้อหา

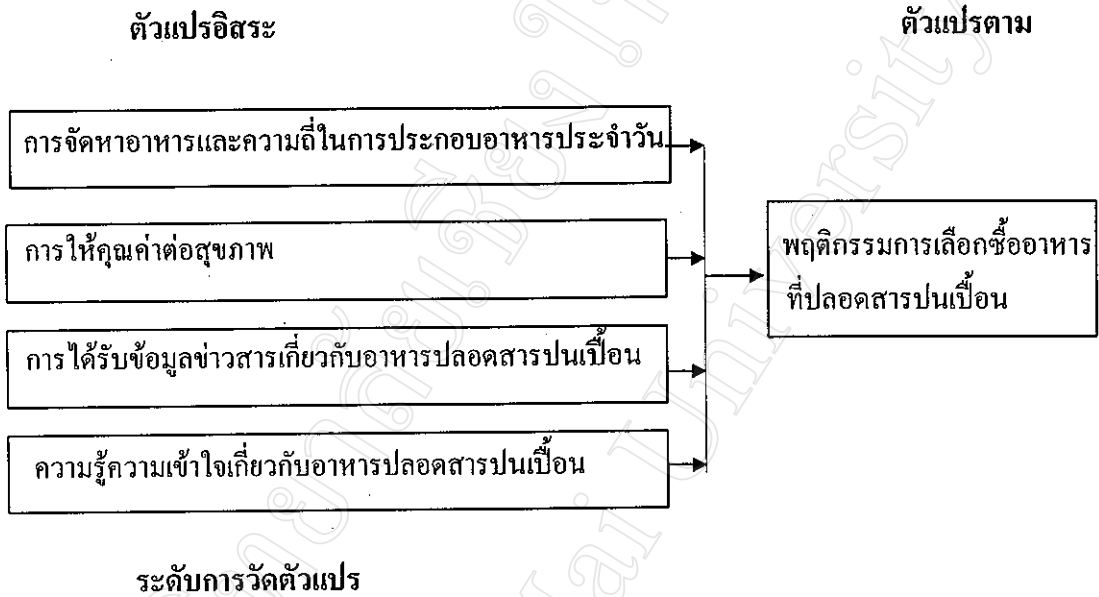
การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน ได้แก่ การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน การให้คุณค่าต่อสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน

3. ขอบเขตของประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะประชากรครูสตรีโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ทำการสอนในปีการศึกษา 2542 จำนวน 464 คน

กรอบแนวคิดของการศึกษา

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดของการศึกษา

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม
1. การจัดการอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน	Nominal
2. การให้คุณค่าต่อสุขภาพ	Interval
3. การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาหารปลอดภัย	Interval
4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัย	Ordinal
ตัวแปรตาม	
พฤติกรรมเลือกรับประทานอาหารที่ปลอดภัย	Interval

แนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมปริทัศน์

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของคนในเขตชนบทภาคเหนือ

ในอดีตคนไทยในเขตชนบทภาคเหนือจะประกอบอาชีพการเพาะปลูก เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ทำให้มีผลผลิตอาหารเหลือเฟือ และส่งจำหน่ายในภูมิภาคอื่น และการมีพื้นที่ป่าเขาถึง 3 ใน 4 นับเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ ซึ่งในอดีตนั้นชาวชนบทเพียงแต่สละพายยามและป็นผาหน้าไม้เข้าป่าหลังบ้าน ก็สามารถหาอาหารพืชผักผลไม้ เห็ด หน่อไม้ และสัตว์ป่า กลับมาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างสบาย นอกจากนั้นยังนิยมเพาะปลูกพืชผักผลไม้ที่รับประทานเป็นประจำไว้รอบบริเวณบ้านจนแลดูเป็นป่าอาหารรายล้อมรอบบ้าน แต่นั้นเป็นภาพในอดีตซึ่งหาดูยากในปัจจุบัน เว้นแต่หมู่บ้านห่างไกลที่ถูกวัฒนธรรมตะวันตกยังไปไม่ถึงอาจจะยังมีให้เห็นบ้าง แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน แต่มรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมก็ยังคงสืบทอดถ่ายทอดมา ถึงคนในรุ่นปัจจุบัน โดยเฉพาะในชุมชนชนบทก็ยังสืบทอดมรดกทางศาสนาและวัฒนธรรมไว้อย่างมาก ที่สะท้อนออกมาทางด้านวิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรม ทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชนบท เป็นแบบแผนกำหนดพฤติกรรมของคน เพื่อให้ความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติประสานกลมกลืนเพื่อความปึกคึกของสังคม แม้วิถีชีวิตของชาวล้านนา เปลี่ยนไปจากเดิม แต่ก็ยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ในเรื่องรูปแบบของอาหาร ตามวัฒนธรรมล้านนา ไว้อย่างเหนียวแน่น คือยังคงกินข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก มีน้ำพริกและผักจิ้มเป็นกับข้าวด้วยประจำที่ขาดไม่ได้ มีลาบ(ดิบ) เป็นอาหารสุดยอดของชาวล้านนาเป็นอาหารสำหรับแขก นอกจากนี้ก็ยังมี ยำปิ้ง จี่หมก นึ่ง กั่ว ผัก ทอด ต้มและแกง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของล้านนาสลัดกันไป แล้วแต่การเอื้ออำนวยของอาหารในแต่ละฤดูกาล (ยิ่งยง เทาประเสริฐ, 2530 หน้า 2)

ฤดูแล้งเข้าป่า ทั้งป่าละเมาะและป่าดงดิบจะมีสารพัด เช่น แมงมัน หรือไข่มดเป็นอาหารอันโอชะ ซึ่งชาวบ้านจะใช้วิธีการสังเกต จดบันทึกไว้ในความทรงจำว่าปีก่อน ๆ อยู่ตรงไหน พอถึงหน้าแล้งก็ได้ระยะเวลาไข่มดโตเต็มที่ก็จะขุดขึ้นมา เอามาล้างกรองในผ้าขาวบาง เพื่อให้ดินทรายตกตะกอนนำมาทำจ่อมหรือแกงถือว่าเป็นอาหารชั้นยอด นอกจากนี้ยังมีตัวด้วงหน่อไม้ที่เรียกกันในภาษาชาวบ้านว่ารถด่วน มีลักษณะคล้ายกับขบวนรถไฟ เมื่อนำมาคั่ว ทอด หรือ อบ มีรสชาติมันอร่อย นับเป็นอาหารชั้นยอดและมีราคาแพง

ถ้าไม่ต้องการจะกินของในดินจะกินของสูงก็มีให้เลือก คือ ไข่มดแดงมีอยู่ทั่วไปหาได้ไม่ยาก หาได้มาก็แจกจ่ายและขายได้ ที่สำคัญคือ ช่วงเวลาที่ไข่มดแดงโตเต็มที่ก็เป็นเวลาที่ ผักหวานกำลัง

ผลยอดอ่อนเอามาแกงรวมกันถือว่าเป็นอาหารของชาวบ้าน เพราะผักหวานจะมีรสหวานอร่อยถือว่าเป็นยอดของผักทีเดียว

พอถึงหน้าฝน ฟ้าฝนเริ่มมาอาหารยิ่งอุดมสมบูรณ์ แมงมัน หรือไข่มดก็ออกเป็นตัวพร้อมที่จะวางไข่ ขยายพันธุ์ต่อไป จิ้งโกร่ง (จิ้งกู่) ก็เริ่มจะเติบโต ตะกวด (แลน) สัตว์ป่าต่าง ๆ ตลอดจนจิ้งจอก กบ เขียด นอกจากการจำศีลเตรียมไข่ ผสมพันธุ์ วางไข่ รวมทั้งปลาน้อย ปลาใหญ่ หน่อไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น หน่อไม้สีสุก นำมาแกงหรือยำใส่น้ำปู (น้ำปูทำจากการนำไปต้มผสมพริก เกลือ ตะไคร้ นำมาเคี่ยวจนงวดจะมีสีค้ำหอมชวนรับประทาน) ทั้งผักบ้าน ผักป่าหาได้ไม่ยาก มากมายตามแต่จะเลือกกิน เลือกเก็บ ไปเข้าได้มากไปสายได้น้อยเหมือนสำนวนที่ว่า ลูกเข้ากินผักทางปลาย ลูกขวยกินผักทางเก้า คือ ต้นเข้าก็ได้กินผักยอดอ่อนต้นสายก็ได้กิน โคนผักเป็นอาหารจากซูเปอร์มาร์เก็ตในปีนั้นเอง

ที่สำคัญและมีหลากหลายในท้องถิ่นเป็นอาหารทุกระดับได้แก่ เห็ด โดยเฉพาะเห็ดป่า นานาพันธุ์ เช่น เห็ดถอบ หรือเห็ดเผาะ เห็ดโคน เห็ดจั่น เห็ดหล่ม เห็ดขมิ้น เห็ดไข่ห่าน เห็ดขอนขาว เห็ดหูวัว ฯลฯ ชาวบ้านที่อยู่ใกล้ป่ารู้จักเห็ดต่าง ๆ ได้ดี รู้ว่าชนิดไหนที่กินได้หรือกินแล้วเป็นเห็ดพิษ บ่อน้ำหลาย คือ กินแล้วคนจะมาเต็มบ้านเพราะเห็ดมีพิษ แต่ชาวบ้านจะมีวิธีพิสูจน์ เช่น เอาข้าวสารใส่แกง ถ้ามีสีดำหรือสีคล้ำจะเป็นเห็ดพิษหรือถ้าเป็นเห็ดที่ไม่มีแมลงกินจะมีพิษเป็นต้น

ฤดูหนาวก่อนเข้าฤดูแล้ง อากาศหนาวมีพืชผัก ผลไม้หลายอย่างตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะ เป็นผักเหือด ผักกาดขวม สะแล กะหล่ำปลี เผือกไม้ หัวมัน ไม่ต้องกลัวอดอยากมีมากเกินกว่าจะ พรรณา พืชผักทั้งหลายมีมากมายเลือกกินได้ไม่ซ้ำกันตลอดปี (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 8-29)

ชาวบ้านมีแผนที่ของแหล่งทำมาหากินจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ใน สมองของเขา แผนที่และวิธีการทำมาหากินได้รับการถ่ายทอดมาภายในแต่ละครอบครัว ถ้าเป็นเรื่อง เปิดเผยได้ก็จะถ่ายทอดกันระหว่างครอบครัวในชุมชนและระหว่างชุมชนได้ เช่น ฤดูกาลไหนที่จะขุดคุ้ย หาหน่อไม้ เห็ดดับเต่า เห็ดโคน เห็ดเผาะ จับแย้ อึ่งอ่าง ผักหวาน ผักเสี้ยนป่า ตลอดจนสมุนไพรป่า ต่าง ๆ แผนที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้รับการส่งสอนกลมเกลามาหลายชั่วอายุคนและน่าจะมีต่อไป (อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2542, หน้า 67)

แม้ว่าชาวบ้านจะยังคงรักษารูปแบบอาหารไว้อย่างเหนียวแน่น แต่ความทันสมัยและ วัฒนธรรมต่างด้าวก็ได้แผ่อิทธิพลจนสามารถทำให้ชาวบ้านยอมรับเป็นพฤติกรรมการกินปกติของตน ซึ่งมีทั้งดีและเสีย เช่น มีครอบครัวถึง 50% ที่กินบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปอย่างน้อย 1-3 วันต่อครั้ง หรือการเลี้ยง ทารกด้วยข้าวโอ๊ตเป็นอาหารเสริมแทนข้าวบดหรือข้าวต้ม และมีครอบครัวถึง 60% ที่กินน้ำเต้าหู้ อย่าง น้อย 1-3 วันต่อครั้ง จะเห็นว่าพฤติกรรมการกินใหม่ ๆ สามารถเข้าไปฝังรากได้อย่างง่ายดาย ซึ่งบางอย่าง

ก็เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลสมัย แต่บางอย่างก็เสียประโยชน์ เช่น การเลี้ยงลูกด้วยนมขวด อันสืบเนื่องมาจากการที่แม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือกลัวเสียหาวดทรง หรือถูกวางใจจากโรงพยาบาล เป็นต้น จึงนับได้ว่าพฤติกรรมการกินใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีวัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมตะวันตก รุกเข้ามาในวิถีชีวิตใหม่ ของชาวล้านนา แต่พฤติกรรมการกินและความเชื่อต่าง ๆ ในภาวะพิเศษ เช่น ตั้งครรภ์ อยู่เดือน(อยู่ไฟ) และการเลี้ยงดูเด็ก ทารกยังคงยึดเหนี่ยวไว้กับวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่น ปัจจุบันยังคงมีความเชื่อ และพฤติกรรมการกินในภาวะดังกล่าวดำรงอยู่ในชุมชน ไม่น้อยกว่า 100 อย่าง ซึ่งอาจแบ่งแยกเป็น ข้อห้ามและข้อแนะนำให้ทำเพื่อสนองเจตนาของความเชื่อ ซึ่งบางอย่างก็อาศัยประสบการณ์ที่เรียนรู้ จากการลองถูกลองผิด บางอย่างก็อาศัยเหตุผลทางตรรกวิทยา และบางอย่างก็อาศัยการอุปมาอุปนัย เปรียบเทียบทางรูป รส กลิ่น เสียง หรือความหมายของชื่อทางภาษา เพื่อสนับสนุนให้สอดคล้องกับเจตนา ของความเชื่อ

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของคนไทยในเขต ชนบทให้ถูกสุขลักษณะย่อมต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นสำคัญ การที่คนภาคเหนือมี ความเชื่อและยึดถือปฏิบัติอย่างนั้น ก็เพราะได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเขาถือว่าเป็น สิ่งที่ถูกต้องและดีงามตามโลกทัศน์ของเขา การที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือบริโภคนิสัยได้จึงต้องเข้า ใจพื้นฐานทางสังคมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของเขาเป็นอย่างดี

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิกฤตสุขภาพ

การบริโภคอาหารในปัจจุบัน มีอัตราการเสี่ยงที่จะเป็นอันตรายต่อร่างกายค่อนข้างสูง เพราะในปัจจุบันมีการปลอมปนสารเคมีในอาหารเพื่อการค้าหรืออาจจะมีการปลอมปนของสารเคมีใน อาหารเพราะภาชนะบรรจุอาหารและสภาพแวดล้อม เช่น มีสารพิษตกค้างจากยาฆ่าแมลง และสารเคมี อื่น ๆ ที่เป็นพิษก็ล้วนอาจนำพิษภัยเข้าสู่ร่างกายเราได้ การบริโภคอาหารที่มีคุณภาพดีไม่มีสารพิษภัย จะทำให้ร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ถ้าอาหารที่บริโภคนั้นมีสารพิษเจือปน หรือผู้บริโภค ไม่มีความเข้าใจในการบริโภค ในเรื่องของประเภทและปริมาณของอาหารที่เหมาะสมกับร่างกายก็อาจ เป็นสาเหตุให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค

ผู้บริโภคส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจในสารพิษ ดังนั้นผู้บริโภคจึงไม่ค่อยมีความ ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาของสารพิษทั้งนี้เป็นเพราะว่าสารพิษส่วนมากไม่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย

ทันทีทันใดเหมือนติดเชื้อโรค สารพิษหลายอย่างมีฤทธิ์สะสมในร่างกายที่ละน้อย ๆ พิษของมันอาจจะแสดงออกมาให้เห็นอย่างช้า ๆ สุขภาพของคนค่อย ๆ เสื่อมโทรมลงเช่นกัน ยิ่งถ้าสารพิษนั้นเป็นสารก่อให้เกิดมะเร็งจะต้องใช้เวลาเป็นปี ๆ และถึงแม้ว่าภายหลังจะรู้ตัวว่าเป็นมะเร็งแล้วก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่ผู้ป่วยจะเข้าใจได้ยากว่ามะเร็งนั้นอาจเกิดมาจากสารก่อมะเร็งในอาหารที่เรากินเข้าไปตลอดปีที่ผ่านมา

สารพิษทั้งหลายในสิ่งแวดล้อมย่อมมีผลกระทบต่อชีวิตคนได้เสมอ ปัญหาจากสารพิษคงจะมีต่อไปอีกนานตราบเท่าที่มนุษย์ยังพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมใหม่ ๆ สารพิษถูกจำแนกได้หลายแบบมีมากมายหลายชนิดทั้งสารพิษจากธรรมชาติและจากมนุษย์ผลิตขึ้นมาอยู่ในชีวิตประจำวันและปนเปื้อนในอาหาร น้ำ ดินและพืชผัก ผลไม้ คนเราจึงต้องรู้วิธีหลีกเลี่ยงลดหรือทำลายสารพิษหาทางปกป้องตนเองให้ปลอดภัยจากมลพิษ เนื่องจากการถ่ายทอดสารพิษสู่คนในขบวนการลูกโซ่อาหารเป็นไปอย่างช้า ๆ และสะสมทีละน้อย ทำให้คนเรามองข้ามความสำคัญของผลกระทบของสารพิษที่จะมีต่อชีวิตสุขภาพของตนเองและต่อสิ่งแวดล้อมที่ตัวเองอาศัยอยู่ สารพิษทำให้เกิดโรคต่าง ๆ และโรคมะเร็งซึ่งรักษาด้วยราคาแพงมากกว่าและทำให้หายากกว่าโรคติดเชื้อและโรคทั่วไป เป็นปัญหาต่อทางการพัฒนาและทางเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้นการศึกษาสาเหตุปัญหาของมลพิษผลกระทบต่อสุขภาพและวิธีทางที่จะแก้ไขปัญหาหรือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาจึงจำเป็นอย่างยิ่งในภาวะปัจจุบัน ในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา สาเหตุของการตายในประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากโรคติดเชื้อเป็นโรคที่ไม่ติดเชื้อ ได้แก่โรคหัวใจ และโรคมะเร็ง ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สาเหตุการตายที่สำคัญ 5 อันดับแรก (อัตราต่อประชากรแสนคน) ทั้งประเทศ

ลำดับที่	สาเหตุการตาย	ทั้งประเทศ	
		จำนวน	อัตรา
1	โรคหัวใจ	29,262	55.30
2	มะเร็งทุกชนิด	21,074	39.82
3	อุบัติเหตุจราจร	13,574	25.65
4	โรกระบบหายใจยกเว้นทางเดินหายใจส่วนบน	11,960	22.60
5	อุบัติเหตุอื่น ๆ ทั้งหมด	7,881	14.89

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข , 2537

สรุปในปัจจุบันมีการตื่นตัวทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเห็นโทษภัยของสารเคมีปนเปื้อนในอาหารในรูปต่าง ๆ มากขึ้น การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนสนใจเรื่องราวของสารพิษมากขึ้น ซึ่งทำให้ประชาชนมีความตระหนักและนำไปสู่วิธีการป้องกันและหลีกเลี่ยงสารพิษในชีวิตประจำวัน

3. แนวคิดสารปนเปื้อนในอาหาร

ในปัจจุบันผู้บริโภคอาจจะหาอาหารธรรมชาติปราศจากสิ่งเจือปนหรือปนเปื้อนด้วยสารพิษ สารเคมี หรือสารสังเคราะห์ใด ๆ ได้ยากมากขึ้น เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจและการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมมีเทคโนโลยีใหม่ ๆ นำมาใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตอาหารสำเร็จรูป ซึ่งแพร่หลายมากและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคในยุคใหม่ อาหารกล่องหรือห่อพลาสติกกลายเป็นสิ่งจำเป็นของผู้ทำงานนอกบ้านจนไม่มีเวลาทำสวนครัวและปรุงอาหารรับประทานเองได้

สารพิษในอาหารที่อาจก่อให้เกิดพิษภัยต่าง ๆ ได้นั้นมีอยู่หลายประเภท อาจจำแนกได้ตามประเภทที่สารพิษนั้นเข้ามาปนเปื้อนในอาหาร ได้แก่

1. สารพิษที่เกิดการปนเปื้อนในอาหารตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดมาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) สารพิษที่มีอยู่ในอาหาร และเป็นส่วนประกอบของอาหารนั้น ๆ แต่เนื่องจากมนุษย์เราไม่ทราบ หรือไม่รู้จักรับประทานก็เกิดเป็นอันตรายขึ้น เช่น มันดำปะหลังดิบ เห็ดพิษ เป็นต้น

(2) สารพิษที่เกิดจากการปนเปื้อนตามธรรมชาติส่วนใหญ่ มักจะเป็นพวกจุลินทรีย์ต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แล้วในบรรยากาศ เมื่อสภาวะเหมาะสมปนเปื้อนเข้ามาในอาหารแล้วเกิดการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วก็เกิดเป็นอันตรายต่อผู้รับประทานได้ และที่สำคัญมากไปกว่านั้นคือสารพิษที่จุลินทรีย์สร้างขึ้นมาแล้วทั้งไว้ในอาหาร

2. สารพิษที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ มีสารพิษที่ปนเปื้อน ในอาหารอีกมากมายหลายชนิดที่เกิดจากการที่มนุษย์เราเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายประการ คือ

(1) สารเคมีที่ใช้ในการเกษตร (Agricultural chemicals) ซึ่งมีทั้งปุ๋ยเคมี สารฆ่าแมลง และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชต่าง ๆ

(2) สารเจือปนอาหาร (Food additives) เป็นสารเคมีที่มนุษย์เราใส่เข้าไปในอาหารด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น แต่งกลิ่น สี รสชาติ หรือ สำหรับถนอมอาหารเพื่อให้เก็บไว้ได้นาน ๆ

(3) สารพิษที่เกิดมาจากการปนเปื้อนจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (Polluted environment) เกิดจากการใช้สารเคมีในกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมชนิดต่าง ๆ แล้วทิ้งของเสียลงในแม่น้ำลำคลอง ปล่อยของเสียไปในอากาศ สารพิษที่ปล่อยไปสะสมในดิน ซึ่งในที่สุดจะเข้าไปสู่อาหารได้ เช่น สารปรอทจากโรงงานทำเยื่อกระดาษ สารตะกั่วจากโรงงานทำแบตเตอรี่รถยนต์ เป็นต้น

(4) กระบวนการปรุงอาหาร (Food processing) เช่น การใช้ความร้อนสูงมาก อาจทำให้เกิดสารก่อมะเร็งบางอย่างได้ เช่น การปิ้งหรือย่างเนื้อสัตว์ทำให้เกิดการไหม้สีดำ

(5) สารพิษในอาหารที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์อย่างอื่น ๆ

5.1 สารพิษที่ปนเปื้อนมาจากภาชนะบรรจุไม่ว่าจะเป็นกระดาษหรือพลาสติกก็ดี ถ้าไม่ระมัดระวังก็เกิดการปนเปื้อนของสารพิษในอาหารได้ เช่น การใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ห่อหุ้มอาหารที่มีน้ำมัน การใช้พลาสติกคุณภาพไม่ดี หรือพลาสติกเก่าผสมสีอันตรายมาทำภาชนะบรรจุอาหาร

5.2 สารพิษที่ปนเปื้อนในอาหารจากการเก็บรักษาอาหาร เช่น การเก็บรักษาอาหารต่าง ๆ ไว้ร่วมกับสารเคมีที่เป็นอันตราย ตัวอย่างเช่น การเก็บน้ำตาล ข้าวสารร่วมกับยาฆ่าแมลง ก็อาจเกิดอุบัติเหตุ ทำให้สารพิษหกตกในอาหารได้

5.3 สารพิษที่ปนเปื้อนในอาหารในระหว่างการขนส่ง มักเกิดจากการขนส่งอาหารร่วมไปกับสารเคมี เช่น กรณีการเกิดพิษจาก สารหนู (Arsenic) ที่ภาคเหนือ ซึ่งเนื่องมาจากการใช้เกลือปรุงอาหารที่ปนเปื้อนด้วยสารหนู เพราะบรรจุเกลือรวมไปกับสารเคมีที่ใช้ใน โรงงานฟอกหนังซึ่งมีส่วนผสมของสารหนูอยู่เกิดภาชนะแตกในระหว่างการขนส่งแล้วเกิดการปนเปื้อนลงในกระสอบเกลือที่บรรจุรวมไปด้วย เมื่อนำไปแบ่งขายให้ประชาชนก็เกิดพิษขึ้นจำนวนมาก

การใช้สารเคมีเติมลงไปในการปรุงอาหาร เพื่อความประสงค้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตามจะมีปัญหา ร้ายแรงมากขึ้น ถ้าหากไม่มีมาตรการควบคุมและให้การศึกษาแก่ผู้ใช้และผู้บริโภคอย่างทั่วถึง อาหารบางอย่างนอกจากไม่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนแล้วเมื่อมีสารเคมีที่เป็นพิษเจือปนลงไปอีก ก็ยิ่งจะทำให้สุขภาพอันไม่ค่อยสมบูรณ์ของชาวไทยชนบทกลับทรุดหนักมากขึ้น เด็กทารกและเด็กที่มีอายุน้อยเป็นผู้ที่มีความทนทานต่อสารพิษได้น้อยกว่า เขาจึงเป็นเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายของสารพิษทั้งหลายก่อนผู้ใหญ่ผู้น้อง ๆ (ไมตรี สุทธิจิตต์, 2531 : หน้า 24)

4. แนวคิดการเกี่ยวกับสื่อสารการตลาด

ในสภาวะของการแข่งขันที่รุนแรง ประกอบกับเป็นความพยายามเพื่อให้ธุรกิจอยู่รอดรวมทั้งเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ประสบผลสำเร็จเหนือคู่แข่ง นักการตลาดปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนแนวความคิดการ

บริหารการตลาด จากแนวความคิดเดิมที่มุ่งเน้นที่การผลิตหรือตัวผลิตภัณฑ์ (Product-oriented) เพื่อผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการของลูกค้า มาใช้แนวความคิดที่มุ่งเน้นที่ลูกค้า (Customer-oriented) หรือตลาดเป็นสิ่งสำคัญโดยมีความมุ่งหวังเพื่อผลิตสินค้าและบริการให้สามารถขายได้ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้คือ “แนวความคิดมุ่งการตลาด” (Marketing concept) นั่นเอง อันเป็นการบริหารงานการตลาดที่ยึดหลักปรัชญาสำคัญ 3 ประการคือ

ก. การตอบสนองความต้องการของลูกค้า

ตามแนวความคิดมุ่งการตลาดนั้น สมาชิกทุกคนในองค์กรนับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงจนถึงพนักงานต้อนรับจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างความพอใจให้กับลูกค้า โดยยึดถือหลักเป็นแนวทางปฏิบัติ 2 ขั้นตอน คือ (1) จะต้องเข้าใจว่าสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังหรือต้องการคืออะไร (2) จะมีวิธีการอย่างไรเพื่อตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ลูกค้าคาดหวังนั้น ให้ได้รับความพอใจเหนือคู่แข่ง

ข. การใช้ความพยายามทางการตลาดทุกฝ่ายทั้งองค์กรให้เกิดการประสานสัมพันธ์กัน

ตามแนวความคิดมุ่งการตลาดนั้น การตอบสนองความต้องการและการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าไม่ใช่เป็นหน้าที่ของฝ่ายการตลาดเพียงแผนกเดียว แต่เป็นหน้าที่ของทุกแผนกในองค์กร เช่น แผนกวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) แผนกการผลิต (Manufacturing) แผนกการเงิน (Finance) และแผนกอื่น ๆ ต่างก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงควรเข้ามามีมือประสานสัมพันธ์กัน ร่วมกับฝ่ายการตลาดอย่างใกล้ชิด จึงจะเพิ่มโอกาสความสำเร็จมาสู่องค์กรได้มากกว่า

ค. การดำเนินงานเพื่อหวังผลกำไรระยะยาว

การดำเนินงานธุรกิจนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบในด้านทำผลกำไร ในระยะยาว ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวให้บรรลุผลสำเร็จ ธุรกิจจำเป็นต้องสร้างความพอใจให้กับผู้บริโภคด้วย (Customer satisfaction) เช่น ทำการวิจัยตลาด เพื่อหาความต้องการของลูกค้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการ การผลิตสินค้าเอื้ออำนวยความสะดวกตามที่ลูกค้าต้องการ ทั้งในแง่การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพ การส่งเสริมการตลาดเพื่อแจ้งบอกให้ลูกค้าทราบผลิตภัณฑ์ที่ออกใหม่ รวมทั้งหาวิธีการอื่น ๆ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกและการให้บริการแก่ลูกค้าให้มากขึ้น การลงทุนในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้ลูกค้าได้รับความพอใจและจะเป็นลูกค้าขาประจำของบริษัท อันจะทำให้บริษัทสามารถรักษายอดขายและกำไรในระยะยาวได้

การตลาดในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษสุดท้ายก่อนที่โลกจะย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคของการแข่งขันที่มีความเข้มข้นและรุนแรงมาก เหตุผลสำคัญประการหนึ่งก็คือว่ามีผู้ประกอบการผลิตในปัจจุบันสามารถผลิตสินค้าและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะใช้เทคโนโลยีทางการผลิตที่มีสมรรถภาพกว่าในอดีตทำให้สินค้าและบริการที่ผลิตออกมาจำหน่ายมีมากเกินกว่าความต้องการของตลาด ลูกค้านี้มีโอกาสเลือกสินค้ามากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ตลาดเป็นของผู้ซื้อ” (Buyer’s market) ในเกือบทุกอุตสาหกรรม จึงทำให้ฝ่ายการตลาดจำเป็นต้องหาวิธีการทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้บริโภครู้จักผลิตภัณฑ์ของตน และจะใช้วิธีการอย่างไรที่จะโน้มน้าวจิตใจของผู้บริโภคให้ตัดสินใจซื้อในที่สุด แทนที่จะหันไปซื้อจากคู่แข่งทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด และความเจริญก้าวหน้า (Survival and growth) ของธุรกิจของตน มิฉะนั้นแล้วอาจทำให้ธุรกิจนั้นประสบความล้มเหลวได้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2539)

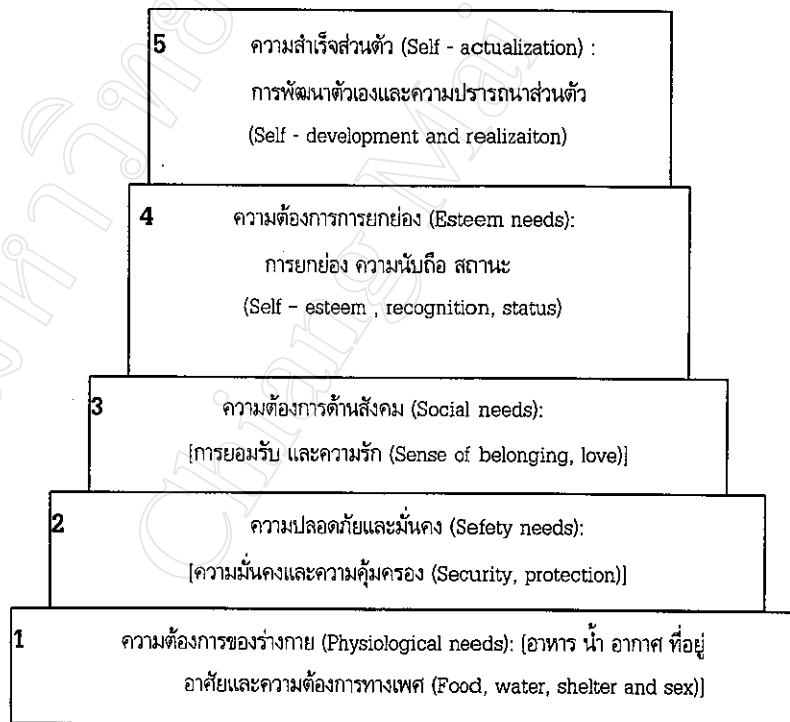
ในการสื่อสารการตลาดนั้น จุดมุ่งหมายสำคัญก็เพื่อจะแจ้งบอกข่าวสาร และจงใจให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามข่าวสารนั้น และการที่จะให้จุดมุ่งหมายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหวัง นักการตลาดจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการออกแบบข่าวสาร การเลือกผู้สื่อสารและช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม นอกจากนี้ นักการตลาดยังจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้รับสารหรือผู้บริโภคอีกด้วย เพราะผู้บริโภคเป็นเป้าหมายหลักสำคัญของการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดจะไร้ผลหากผู้ทำการสื่อสาร ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริโภค

จากแนวคิดการสื่อสารการตลาด ฝ่ายผู้ขายซึ่งมุ่งพยายามที่จะทำให้ผู้บริโภค ชื่นชอบสินค้าตนเองนั้น ความสำคัญย่อมจะอยู่ที่การติดต่อสื่อสาร โดยกิจกรรมด้านการส่งเสริมการขาย ผู้ขายจะใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ราคา และสถานที่จำหน่ายให้ผู้บริโภคเข้าใจ บ่อยครั้งมีการส่งเสริมการบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารอย่างไม่ถูกวิธี ผลิตภัณฑ์อาหารบางอย่างที่โฆษณา อาจจะมีคุณค่าทางอาหารน้อย หรือบางชนิดอาจจะไม่มีคุณค่าเลยหรืออาจเป็นโทษต่อร่างกายได้อย่างไรก็ดี ผู้บริโภคมีความรู้ดีกว่า ตลาดเออาร์ดีเขาเปรียบผู้บริโภคในทุก ๆ ด้าน เพราะมุ่งกำไรโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมีการใช้สารเคมีต่าง ๆ เกินความจำเป็น สิ่งเหล่านี้ยังพบเห็นในสินค้าบริโภคมามากมายในท้องตลาด

5. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีจิตใจของมาสโลว์

ทฤษฎีการจิตใจของมาสโลว์ (Maslow's theory of motivation) (Kotler,1997,pp. 185) ทฤษฎีการจิตใจของมาสโลว์มีข้อสมมุติขั้นพื้นฐานดังนี้ (1) มนุษย์มีความต้องการหลายประการและเป็นความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด (2) ความต้องการจะมีความสำคัญแตกต่างกัน มนุษย์จึงสามารถจะลำดับความสำคัญของความต้องการได้ (3) บุคคลจะแสวงหาความต้องการที่สำคัญที่สุดหรือสำคัญมากกว่าก่อน (4) เมื่อบุคคลได้สิ่งที่ต้องการบำบัดความต้องการของตนแล้วความจำเป็นในสิ่งนั้นจะหมดไป (5) บุคคลเริ่มสนใจในความต้องการความสำคัญออกเป็น 5 ระดับ จากต่ำไปสูง ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงลำดับขั้นตอนของความ ต้องการตามทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow's hierachy of human needs)

1. ความต้องการของร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร อากาศ น้ำดื่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการการยกย่อง และความต้องการทางเพศ

2. **ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs)** เป็นความต้องการที่เหนือกว่าความต้องการเพื่อความอยู่รอด ซึ่งมนุษย์ต้องการเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้น เช่น ต้องการความมั่นคงในการทำงานความต้องการได้รับการปกครองคุ้มครอง ความต้องการความปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ เป็นต้น

3. **ความต้องการด้านสังคม (Social needs)** หรือความต้องการความรักและการยอมรับ (Love and belongingness needs) เช่น ความต้องการทั้งในแง่ของการให้และการรับซึ่งความรักความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการให้ได้รับการยอมรับ เป็นต้น สินค้าที่สามารถสนองความต้องการนี้ได้แก่ ของขวัญ ส.ค.ส. เครื่องแบบ ดอกกุหลาบ ฯลฯ

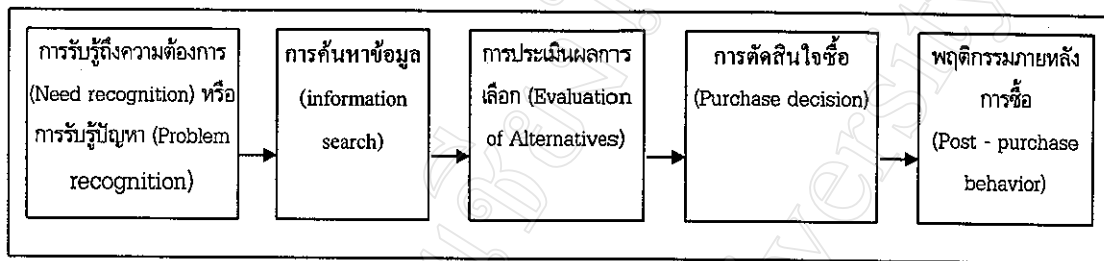
4. **ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs)** ซึ่งเป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว (Self-esteem) ความนับถือ (Recognition) และสถานะ (Status) จากสังคม ตลอดจนเป็นความพยายามที่จะให้มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับบุคคลอื่นๆ เช่น ความต้องการให้ได้รับการเคารพนับถือ ความสำเร็จ ความรู้ ศักดิ์ศรี ความสามารถ สถานะที่ดีในสังคมและมีชื่อเสียงในสังคม สินค้าที่สนองความต้องการในด้านนี้ได้แก่ บ้านหรูรา รถยนต์ราคาแพง แหวนเพชร เพอร์นิเจอร์ราคาแพง ฯลฯ

5. **ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-actualization needs)** เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล ซึ่งถ้าบุคคลใดสามารถบรรลุความต้องการในขั้นนี้ จะได้รับการยกย่องเป็นบุคคลพิเศษที่สามารถตอบสนองความต้องการในขั้นนี้ได้แก่ ลีออตเตอร์รี่ ศัลยกรรมตกแต่ง เครื่องสำอาง ปริญาบัตร ฯลฯ

6. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจซื้อ

ในการตัดสินใจซื้อ (Buying decision process) เป็นลำดับขั้นตอนในการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค จากการสำรวจรายงานของผู้บริโภคจำนวนมากในกระบวนการซื้อ พบว่าผู้บริโภคผ่านกระบวนการ 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้ถึงความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก การตัดสินใจซื้อและพฤติกรรมภายหลังการซื้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระบวนการซื้อเริ่มต้นก่อนการซื้อจริง ๆ และมีผลการกระทบหลังจากซื้อ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงภาพจำลอง 5 ขั้นตอน ในกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค (Five-stage model of the consumer buying process)

1) **การรับรู้ถึงความต้องการ (Need recognition) หรือการรับรู้ปัญหา (Problem recognition)** การที่บุคคลรับรู้ถึงความต้องการภายในของตนเองซึ่งอาจเกิดขึ้นเองหรือเกิดจากสิ่งกระตุ้น เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ ความเจ็บปวด ฯลฯ ซึ่งรวมถึงความต้องการของร่างกาย (Physiological needs) และความต้องการที่เป็นความปรารถนา อันเป็นความต้องการด้านจิตวิทยา (Psychological needs) สิ่งเหล่านี้เป็นเกิดขึ้นเมื่อถึงระดับหนึ่งจะกลายเป็นสิ่งกระตุ้น บุคคลจะเรียนรู้ถึงวิธีที่จะจัดการกับสิ่งกระตุ้นจากประสบการณ์ในอดีต ทำให้เขารู้ว่าตอบสนองสิ่งกระตุ้นอย่างไร

2) **การค้นหาข้อมูล (Information search)** ถ้าความต้องการถูกกระตุ้นมากพอและสิ่งที่สามารถสนองความต้องการอยู่ใกล้กับผู้บริโภค ผู้บริโภคจะดำเนินการเพื่อให้เกิดความพอใจทันที ดังนั้น การตลาดจึงต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลซึ่งผู้บริโภคแสวงหาและอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเลือก

3) **การประเมินผลทางเลือก (Evaluation of alternatives)** เมื่อผู้บริโภคได้ข้อมูลมาแล้ว จากขั้นที่สองผู้บริโภคจะเกิดความเข้าใจและประเมินผลทางเลือกต่างๆ นักการตลาดจำเป็นต้องรู้ถึงวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้บริโภคใช้ในการประเมินผลทางเลือก กระบวนการประเมินผลไม่ใช่สิ่งที่ง่ายและไม่ใช้กระบวนการเดียวที่ใช้กับผู้บริโภคทุกคนและไม่ใช่เป็นของผู้ซื้อคนใดคนหนึ่งในทุกสถานการณ์ซื้อ

4) **การตัดสินใจซื้อ (Purchase decision)** จากการประเมินผลพฤติกรรมขั้นที่ 3 จะช่วยให้ผู้บริโภคกำหนดความพอใจระหว่างผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่เป็นทางเลือกโดยทั่วๆ ไป ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ที่เขาชอบมากที่สุด และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการประเมินผลพฤติกรรมและการตัดสินใจ 3 ประการคือ หลังจากประเมินทางเลือก (Evaluation of alternative) ก่อนที่จะเกิดความตั้งใจซื้อ (Purchase intention) และเกิดการตัดสินใจซื้อ (Purchase decision)

5) ความรู้สึกภายหลังการซื้อ (Post - purchase feeling) ภายหลังการซื้อและทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ไปแล้วผู้บริโภคจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับความพอใจหรือไม่พอใจผลิตภัณฑ์ ซึ่งนักการตลาดจะต้องพยายามทราบถึงระดับความพอใจของผู้บริโภคภายหลังการซื้อ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจของผู้ซื้อนั้น เป็นกระบวนการเลือกทางเลือกที่มีอยู่หลาย ๆ ทางเลือก เพื่อที่จะหาทางเลือกที่ดีที่สุดและเป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับตัวเองเพียงทางเลือกเดียว โดยใช้ข้อสรุปประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น การรับรู้ถึงความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก ช่วยในการพิจารณาว่าจะซื้อดีหรือไม่

7. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

ความหมายของพฤติกรรม

พจนานุกรมลองแมน (Longman, 1995 PP. 90) ได้ให้คำจำกัดความว่าพฤติกรรมเป็นการกระทำหรือการตอบสนองการกระทำทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคล และเป็นปฏิสัมพันธ์ในการตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นภายในหรือภายนอก รวมทั้งเป็นกิจกรรมการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างมีจุดมุ่งหมายสังเกตเห็นได้ หรือเป็นกิจกรรมการกระทำต่าง ๆ ที่ได้ผ่านการใคร่ครวญแล้วหรือเป็นไปอย่างไม่รู้สีกตัว

แบนดูรา (Bandura, 1977, pp. 16) กล่าวว่า ความรู้ ความเข้าใจหรือความเชื่อของคนมีบทบาทสำคัญต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม

กันยา สุวรรณแสง (2538, หน้า 92) กล่าวว่าพฤติกรรม หมายถึง อาการ บทบาท ลีลา ท่าที การประพฤติปฏิบัติ การกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน 5 ทวาร คือ โสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส ญาณสัมผัส และทางผิวหนัง หรือมีละนั้นก็สามารวัดได้ด้วยเครื่องมือ

ชัยพร วิชชาวูธ (2523, หน้า 1) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะการกระทำนั้นผู้กระทำจะทำได้โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม เช่น การพูด การเดิน การกระพริบตา การไต่ยีน การเข้าใจ การรู้สึกโกรธ การคิด การทำงานของหัวใจ การทำงานของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

ชูดา จิตพิทักษ์ (2525, หน้า 2) กล่าวว่า พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้น ไม่รวมเฉพาะสิ่งที่แสดงปรากฏออกมาภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงที่อยู่ภายในใจของบุคคล ซึ่งคนภายนอกไม่สังเกตเห็นได้โดยตรง เช่น ค่านิยม (Value) ที่ยึดถือเป็นหลักการในการประเมินสิ่งต่าง ๆ ทัศนคติ

หรือเจตคติ ที่เขามีต่อสิ่งต่าง ๆ ความคิดเห็น (Opinion) ความเชื่อถือ (Belief) รสนิยม (Taste) และสภาพจิตใจที่ถือว่าเป็นบุคลิกภาพของบุคคลนั้น

พยอม อิงคตานุวัฒน์ (2525, หน้า 41) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึงกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ เช่น การเดิน การพูด การคิด ความรู้สึก ความสนใจ

จากคำจำกัดความต่าง ๆ พอสรุปความหมายของพฤติกรรมได้ว่า หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของมนุษย์ต่อสถานการณ์หนึ่งสถานการณ์ใด โดยที่การกระทำนั้นมีจุดมุ่งหมายและเป็นไปอย่างใคร่ครวญมาแล้วหรือเป็นไปอย่างไม่รู้สึกรู้ตัว

องค์ประกอบของพฤติกรรม

ครอนบาค (Cronbach) (กันยา สุวรรณแสง, 2538, หน้า 92-93) ได้แบ่งองค์ประกอบของพฤติกรรมมนุษย์เป็น 7 ประการ คือ

- 1) เป้าหมาย หรือความมุ่งหมาย (Goal) คือวัตถุประสงค์ หรือความต้องการซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรม เช่น ความต้องการมีหน้ามีตาในสังคม
- 2) ความพร้อม (Readiness) ระดับวุฒิภาวะและความสามารถที่จำเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ
- 3) สถานการณ์ (Situation) หมายถึง ลู่ทางหรือโอกาสหรือเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ
- 4) การแปลความหมาย (Interpretation) เป็นการพิจารณาลู่ทาง หรือสถานการณ์เพื่อเลือกหาวิธีที่คิดว่าจะสนองความต้องการเป็นที่พอใจมากที่สุด
- 5) การตอบสนอง (Response) คือการดำเนินการทำกิจกรรมตามที่ได้ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว
- 6) ผลรับที่ตามมา (Consequence) คือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำกิจกรรมนั้น ซึ่งอาจได้ผลตรงกับที่คาดไว้ (Confirm) หรือตรงข้ามกับที่คิดหวังไว้ (Contradict) ก็ได้
- 7) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction Thwarting) เป็นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นไม่สามารถตอบสนองตามความต้องการ จึงต้องกลับไปแปลความหมายใหม่เพื่อเลือกหาวิธีที่จะตอบสนองความต้องการได้ แต่ถ้าเห็นว่าเป้าประสงค์นั้นมันเกินความสามารถก็ต้องยอมละเลิกความต้องการนั้นเสีย

ประเภทของพฤติกรรม

การจำแนกพฤติกรรมของบุคคลจำแนกออกได้หลายลักษณะ สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ (2526, หน้า 98) จำแนกโดยอาศัยการสังเกตเป็นหลักสำคัญ ได้แบ่งพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) พฤติกรรมภายในหรือพฤติกรรมปกปิด (Covert behavior) คือ การกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งสมองจะทำหน้าที่รวบรวมและสั่งการ มีทั้งที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การเต้นของหัวใจ การบีบตัวของลำไส้ และที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ ความเชื่อ ความนิยม ซึ่งมีอยู่ในสมองของคน ไม่สามารถสังเกตเห็นได้

2) พฤติกรรมภายนอกหรือพฤติกรรมเปิดเผย (Overt behavior) คือ ปฏิกริยาของบุคคลหรือกิจกรรมของบุคคลที่ปรากฏออกมาให้บุคคลอื่นเห็นได้ทั้งวจา การกระทำ ท่าทางต่าง ๆ เช่น การพูด การหัวเราะ การกินอาหาร การรักษาความสะอาด การปลุกต้นไม้ พฤติกรรมภายนอกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นและเป็นสาเหตุสำคัญในการอนุเคราะห์โลกหรือนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การวัดพฤติกรรม

พฤติกรรมของบุคคลมีทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน การที่จะศึกษาพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ถ้าเป็นพฤติกรรมภายนอกที่บุคคลแสดงออกมาให้บุคคลอื่นเห็นได้ จะทำการศึกษาได้คือใช้การสังเกตโดยตรงและโดยอ้อม แต่ถ้าเป็นพฤติกรรมภายในไม่สามารถสังเกตได้ ต้องใช้วิธีการทางอ้อม โดยการสัมภาษณ์ การทดสอบด้วยแบบทดสอบและการทดลองทั้งในห้องปฏิบัติการและการประชุม เพราะฉะนั้น เครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมอาจทำได้โดยการสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตประกอบการสัมภาษณ์หรือใช้เครื่องมืออื่นประกอบ เช่น เครื่องวัดความดันโลหิต เครื่องฟังการเต้นของหัวใจ

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ (2526, หน้า 131-136) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาพฤติกรรมไว้ว่ามี 2 วิธีคือ

1) การศึกษาพฤติกรรมโดยทางตรงทำได้โดย

1.1 การศึกษาพฤติกรรมโดยสังเกตแบบให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว (Direct observation) เช่น ครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในห้องเรียน โดยบอกให้นักเรียนในชั้นได้ทราบว่าครูจะสังเกตดูว่าใครทำกิจกรรมอะไรบ้างในห้องเรียน การสังเกตแบบนี้บางคนอาจไม่แสดงพฤติกรรมที่แท้จริงออกมาก็ได้

1.2 การสังเกตแบบธรรมชาติ (Naturalistic observation) คือ การที่บุคคลต้องการสังเกตพฤติกรรมไม่ได้กระทำตนเป็นที่รบกวนพฤติกรรมของบุคคลผู้ถูกสังเกตและเป็นไปในลักษณะที่

ทำให้ผู้ถูกสังเกตไม่ทราบว่าถูกสังเกตพฤติกรรมการสังเกตแบบนี้จะได้พฤติกรรมที่แท้จริงมาก และทำให้สามารถนำผลที่ได้ไปอธิบายพฤติกรรมในสถานที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกัน ข้อจำกัดของวิธีสังเกตแบบธรรมชาติก็คือ ต้องใช้เวลามากจึงจะสังเกตพฤติกรรมที่ต้องการได้ และการสังเกตต้องทำเป็นเวลาดิตต่อกันเป็นจำนวนหลายครั้ง พฤติกรรมบางอย่างอาจต้องใช้เวลาสังเกตถึง 50 ปี หรือ 100 ปีก็ได้

2) การศึกษาพฤติกรรมโดยอ้อม แบ่งออกได้หลายวิธีคือ

2.1 การสัมภาษณ์ เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาต้องการซักถามข้อมูลจากบุคคลหรือกลุ่มของบุคคล ซึ่งทำได้โดยการซักถามเผชิญหน้ากันโดยตรงหรือมีคนกลางทำหน้าที่ซักถามให้ก็ได้ เช่น ใช้ถามสัมภาษณ์คนที่พูดกันคนละภาษา การสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบถึงพฤติกรรมของบุคคล แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การสัมภาษณ์โดยทางตรง ทำได้โดยผู้สัมภาษณ์ซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นเรื่อง ๆ ตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ อีกประเภทหนึ่งคือการสัมภาษณ์โดยอ้อมหรือไม่เป็นทางการ ผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่ทราบว่าผู้สัมภาษณ์ต้องการอะไร ผู้สัมภาษณ์จะพูดคุยไปเรื่อย ๆ โดยสอดแทรกเรื่องที่จะสัมภาษณ์เมื่อมีโอกาส ซึ่งผู้ตอบจะไม่รู้ตัวว่าเป็นสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์เจาะจงที่จะทราบถึงพฤติกรรม การสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลมากมายแต่ก็มีข้อจำกัด คือ บางเรื่อง ผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ต้องการเปิดเผย

2.2 การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลเป็นจำนวนมากและเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้หรือสอบถามกับบุคคลที่อยู่ห่างไกล อยู่กระจัดกระจายมาก นอกจากนี้ยังสามารถถามพฤติกรรมในอดีตหรือต้องการทราบแนวโน้มพฤติกรรมในอนาคตได้ ข้อดีอีกประการหนึ่งคือผู้ถูกศึกษาสามารถที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ปกปิดหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ไม่ยอมแสดงให้บุคคลอื่นทราบได้โดยวิธีอื่น ซึ่งผู้ถูกศึกษาแน่ใจว่าเป็นความลับ และการใช้แบบสอบถามจะใช้ศึกษาเวลาใดก็ได้

2.3 การทดลอง เป็นการศึกษาพฤติกรรมโดยผู้ถูกศึกษาจะอยู่ในสภาพการควบคุมตามที่ผู้ศึกษาต้องการโดยสภาพแท้จริงแล้วการควบคุมจะทำได้ในห้องทดลอง แต่การศึกษาพฤติกรรมของคนในชุมชนโดยควบคุมตัวแปรต่าง ๆ คงเป็นไปได้น้อยมาก การทดลองในห้องปฏิบัติการจะให้ข้อมูลมีขีดจำกัด ซึ่งบางครั้งอาจนำไปใช้ในสภาพความเป็นจริงได้ไม่เสมอไป แต่วิธีนี้มีประโยชน์มากในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลทางด้านการแพทย์

2.4 การบันทึกวิธีนี้ทำให้ทราบพฤติกรรมของบุคคล โดยให้บุคคลแต่ละคนทำบันทึกพฤติกรรมของตนเองซึ่งอาจเป็นบันทึกประจำวันหรือศึกษาพฤติกรรมแต่ละประเภท เช่น พฤติกรรมการกิน พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมทางสุขภาพ พฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม สรุปได้ว่า การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคคล ที่กระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เป็นตัวก่อให้เกิดการกระทำนั้น ทั้งนี้การกระทำ อาจมีจุดมุ่งหมายหรือไม่มีจุดมุ่งหมาย และการกระทำ อาจเป็นไปโดยผ่านการไตร่ตรองหรือเป็นไปโดยไม่รู้สึกรู้สีกก็ได้

8. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge)

บลูม (Bloom) และคณะ (อ้างในธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2527, หน้า 44 และ อรพิน แสงสว่าง, 2539, หน้า 39-43) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ไว้ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ใช้ความสามารถทางสติปัญญาอยู่ในขั้นต่ำสุด ถูกจัดไว้เป็นอันดับแรก จำเป็นต้องมีมาก่อนความเข้าใจ และการเรียนรู้ การเรียนรู้มีความสำคัญพื้นฐานต่อการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ นักจิตวิทยาได้แบ่งการเรียนรู้เป็น 4 ชนิด ได้แก่

1) การเรียนรู้ชนิดวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก เป็นรูปแบบหนึ่งที่ใช้อธิบายการเรียนรู้ที่ได้จากการทดลองของพาฟลอฟ (Pavlov) พบว่าความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าสองอย่าง มีผลทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองเกิดการเรียนรู้

2) การเรียนรู้ที่ใช้การวางเงื่อนไขแบบลงมือกระทำและการใช้วางเงื่อนไขเป็นเครื่องมือ การเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขแบบลงมือกระทำเกิดจากการทดลองของสกินเนอร์ (Skinner) ซึ่งคิดว่าพฤติกรรมของอินทรีย์จะเกิดขึ้นเพราะอินทรีย์เป็นผู้กระทำหรือส่งออกมาเกินกว่าเกิดขึ้นเพราะสิ่งเร้าดังออกมา ส่วนการเรียนรู้ที่ได้จากการทดลองของธอร์นไดค์ (Thorndike) โดยใช้การวางเงื่อนไขเป็นเครื่องมือทำให้เกิดแรงเสริมทำให้มีผลต่อการเคลื่อนไหวของอินทรีย์

3) การเรียนรู้ในแบบของการรับรู้ จากการทดลองของทอลแมน (Tolman) พบว่า การเรียนรู้แบบนี้เกิดจากทฤษฎีการรู้คิดหรือทฤษฎีสนาม การเรียนรู้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ความรู้ หรือเปลี่ยนแปลงในวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดการหยั่งเห็น ปัจจัยที่สำคัญของการเรียนรู้ชนิดนี้คือสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้ามากกว่าการตอบสนอง

4) การเรียนรู้ทางสังคม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการเลียนแบบ โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่นและเลียนแบบจากตัวแบบ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ ค่านิยม และพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับจากสังคมได้ โดยเฉพาะการอบรมเด็กให้เข้ากับสังคม

ความหมายของความรู้

พจนานุกรมการศึกษา (Carter V. Good, 1973, pp. 725) ได้ให้ความหมายของความรู้ไว้ใกล้เคียงกัน คือ ความรู้เป็นข้อเท็จจริง (Facts) ความจริง (Truth) กฎเกณฑ์ ความเข้าใจ ที่ได้รับจากประสบการณ์และข้อมูลต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับและรวบรวมสะสมไว้จากมวลประสบการณ์

บลูม (Bloom, 1971, pp. 531) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ ความจำ หมายถึง การระลึกถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว และรวมถึงการจำเนื้อเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่ปรากฏอยู่ในแต่ละเนื้อหาวิชา และที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชานั้นด้วย เช่น ระลึกหรือจำได้ถึงวัตถุประสงค์ วิธีการ แบบแผน และเค้าโครงของเรื่องนั้น

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526, หน้า 16) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนเพียงแต่จำแนกได้ อาจโดยการนึกได้ หรือโดยการมองเห็น ได้ยินก็จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหามาตรฐาน

อำนาจ เลิศขันธ์ (ม.ป.ป., หน้า 71) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ หมายถึง ความสามารถทางสมองอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่แสดงออกได้ด้วยการระลึกได้ การบอก การชี้ หรือ การเขียนถึงเนื้อหาวิชาที่เรียนไป

จากความหมายของความรู้ที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ความรู้หมายถึง ข้อเท็จจริง ข้อมูลในรายละเอียดด้านต่าง ๆ ที่เคยได้รับการศึกษาค้นคว้า หรือจากประสบการณ์ที่บุคคลได้เก็บรวบรวมไว้ และสามารถระลึกได้ แสดงออกมาได้ แต่ต้องอาศัยเวลา

ประเภทความรู้

บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ (2535, หน้า 7-8) อุทุมพร จามรมาน (ม.ป.ป., หน้า 30-31) ได้เขียนไว้ว่า บลูม (Bloom, et al) และคณะ ได้แบ่งความรู้เป็นประเภทซึ่งใกล้เคียงกับ การจำแนกความรู้ได้แก่

1. ความรู้ในสิ่งเฉพาะ (Knowledge of specifics) ได้แก่ ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง และรายละเอียดปลีกย่อยของข่าวสารข้อมูลที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น

1.1 ความรู้เกี่ยวกับคำเฉพาะ ได้แก่ ความพยายามหรือคำจำกัดความของคำที่ใช้ในแต่ละสาขาวิชา ตลอดจนสัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นมาใช้ในแต่ละสาขาวิชา

1.2 ความรู้ในข้อเท็จจริงเฉพาะ ได้แก่ ความรู้ในเรื่องข้อมูล เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งข้อมูล เป็นต้น

2. ความรู้เรื่องวิถีและวิธีการจัดการเฉพาะสิ่ง (Knowledge of ways and means of dealing with specifics) ได้แก่ ความรู้ในวิธีการที่จะจัดระบบศึกษาพิจารณาและวิจารณ์ความคิดหรือ ปรากฏการณ์ ซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกได้เป็น

2.1 ความรู้เกี่ยวกับระเบียบประเพณี แบบแผนนิยม ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับลักษณะวิธีการปฏิบัติ และเสนอความคิดเหตุการณ์

2.2 ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและผลที่ตามมา ได้แก่ ความรู้ด้านกระบวนการทิศทาง และความเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับเวลา

2.3 ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและการจัดประเภท ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับชนิดประเภท และการจัดที่มีประโยชน์

2.4 ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์หรือมาตรการที่ใช้สำหรับพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ ความคิดเห็น และการปฏิบัติ

2.5 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการค้นหาความรู้ เทคนิค และการดำเนินงานเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์

3. ความรู้ที่เป็นสากล และนามธรรมในแต่ละสาขาวิชา (Knowledge of the universals and abstracts in a field) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับความคิดแนวทาง และรูปแบบที่สำคัญ ๆ ที่ใช้ในการจัดการกระทำกับปรากฏการณ์ และความคิดนั้น ๆ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นส่วนย่อย ๆ อีก ได้แก่

3.1 ความรู้เกี่ยวกับหลักการและกฎสรุป ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสรุปสิ่งเฉพาะที่จำลองปรากฏการณ์ เป็นการสรุปที่มีคำในกรณีขยาย บรรยาย จำนวน หรือบอกกระทำตาม

3.2 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับหลักการและการสรุปเข้าเกี่ยวพันกันเป็นระบบ

ระดับความรู้

ความรู้ เป็นของการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและทักษะทางสมอง สามารถถ่ายทอดมาเป็นพฤติกรรมแสดงเป็นผู้ที่มีความรู้และความคิด โดย ดีชอว์ (Deshow) (อ้างในวิชัย คิสสระ, 2535, หน้า 90-91) ได้แบ่งระดับความรู้จากระดับต่ำสุดไปสูงสุดดังนี้

1) ข้อเท็จจริง คือ เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะนามธรรมขั้นต่ำสุด

2) ความคิดรวบยอด คือ คำใดคำหนึ่งหรือประโยควลี ที่แสดงถึงลักษณะรวมเด่นชัดของสิ่งต่าง ๆ

3) หลักการหรือเหตุผล คือประโยชน์บอกเล่า ที่พยายามอธิบายความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสถานการณ์ของความคิดรวบยอดนั้น ๆ

4) กฎเกณฑ์ คือประโยชน์บอกเล่าของความคิดที่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นนามธรรมที่เป็นจริงตามความคิดรวบยอดและหลักการที่สามารถทดสอบได้มาเป็นเวลานานพอสมควร

ส่วน บลูม (Bloom) และคณะ (อ้างในสุรางค์ โค้วตระกูล, 2537, หน้า 184-185) ได้แบ่งพฤติกรรมด้านความรู้ หรือความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Domain) เป็น 6 ประเภท คือ

1) ความรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นถึงความจำและการระลึกได้ต่อความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยากซับซ้อน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน

2) ความเข้าใจ เป็นความสามารถทางสติปัญญาที่เกี่ยวกับสื่อความหมายในลักษณะของการตีความ แปลความ และสรุปเพื่อทำนาย

3) การนำไปใช้ เป็นความสามารถในการนำสาระสำคัญต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือสถานการณ์จริง

4) การวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการพิจารณาแยกแยะวัตถุ หรือเนื้อหาออกเป็นส่วนปลีกย่อยมีความสัมพันธ์กัน และการสืบเสาะความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าประกอบเข้าด้วยกันอย่างไร

5) การสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ ให้เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อสร้างรูปแบบ หรือโครงสร้างที่ไม่ชัดเจนมาก่อนให้ชัดเจนขึ้น โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบข่ายของงาน หรือปัญหาที่กำหนด

6) การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการ และเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์เป็นฐานในการพิจารณาตัดสินใจ การประเมินผลเป็นขั้นพัฒนาการทางความคิดที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ และเป็นความสามารถที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ เข้ามาร่วมในการพิจารณาประเมิน ซึ่งในการประเมินนั้นอาจมีอารมณ์ ทัศนคติ ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้องแต่เน้นหนักทางสติปัญญา

การวัดความรู้

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2540, หน้า 217-218) ได้กล่าวถึง วิธีการวัดผลด้านความรู้ อาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การศึกษากรณี การให้จินตนาการ แต่ที่นิยมโดยทั่ว ๆ ไป คือ

วัดโดยการใช่แบบทดสอบหรือข้อสอบเพราะถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าผู้ถูกสอบ ให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การพูด การเขียน ท่าทาง ฯลฯ เพื่อให้สังเกตเห็นหรือนับจำนวนปริมาณได้ เพื่อนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของข้อสอบมี 3 ลักษณะ

1) ข้อสอบปากเปล่า เป็นการสอบโดยใช้การโต้ตอบด้วยวาจาหรือคำพูดระหว่างผู้ทำการสอบกับผู้ถูกสอบโดยตรงหรือบางครั้งเรียกว่าการสัมภาษณ์

2) ข้อสอบ ข้อเขียน หรือแบบทดสอบ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 แบบทดสอบความเรียง เป็นแบบที่กำหนดคำถามให้ และผู้ตอบจะต้องเรียบเรียงคำตอบเอง ลักษณะเด่นอยู่ที่ให้อิสระแก่ผู้ตอบ ผู้ตอบจะต้องเรียบเรียงความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็น แล้วเขียนคำตอบเองตามที่ตนถนัด ผู้ตอบต้องใช้เวลาส่วนมากไปในการคิด และเขียนตอบ ฉะนั้น ไม่นิยมใช้เว้นแต่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ หรือใช้สำรวจเบื้องต้นเท่านั้น

2.2 แบบทดสอบแบบตอบสั้น เป็นแบบที่กำหนดคำถามให้และกำหนดให้ตอบสั้น ๆ ผู้ตอบต้องหาคำตอบเองเหมือนความเรียงแต่จำกัดคำตอบให้ตอบ ซึ่งแบบทดสอบตอบสั้นโดยทั่วไปจะมี 3 ชนิด ได้แก่

2.2.1 แบบข้อคำถามสมบูรณ์ รูปแบบการใช้ประโยคที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ แต่ให้ตอบสั้น ๆ เพียงคำเดียว หรือวลีเดียว

2.2.2 แบบข้อความไม่สมบูรณ์ รูปการถามจะใช้ประโยคที่เป็นข้อความไม่สมบูรณ์และเว้นช่องว่างให้เติมคำหรือวลีลงไป จะทำให้เป็นประโยคสมบูรณ์

2.2.3 แบบเติมคำที่มีความสัมพันธ์ รูปแบบนี้จะตั้งคำถามด้วยประโยคหลักตามด้วยคำหรือข้อความย่อย ๆ เว้นให้หาคำตอบเติม คำตอบที่เติมจะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคำหรือข้อความย่อยที่กำหนดไว้ให้

2.3 แบบทดสอบแบบเลือกตอบ เป็นแบบที่กำหนดให้ทั้งคำถามและคำตอบ ผู้ตอบจะต้องเลือกตอบตามคำตอบที่กำหนดให้ ลักษณะเด่นของแบบทดสอบเลือกตอบอยู่ที่ผู้ตอบจะต้องใช้เวลาส่วนมากไปในการอ่านและคิด ส่วนการตอบใช้เวลาน้อย การตรวจและการวิเคราะห์ทำได้ง่ายและสะดวก จึงนิยมใช้ทั่วไปในการรวบรวมข้อมูลแบบทดสอบแบบเลือกตอบมีหลายชนิดที่นิยมนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่

2.3.1 แบบสองตัวเลือก มีลักษณะเป็นแบบถูกผิดเป็นหลัก ใช้ถามข้อเท็จจริง และวัดความรู้ในระดับความจำเป็น เช่น คำนิยามศัพท์ วิธีการ

2.3.2 แบบหลายตัวเลือก เป็นแบบที่กำหนดคำตอบให้มากกว่า 2 คำตอบ ซึ่งมีตั้งแต่ 3 - 5 คำตอบ โดยทั่วไปนิยม 4 คำตอบ จากคำตอบที่กำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว ซึ่งอาจจะเป็นแบบให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว หรือเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว หรือจะเลือกคำตอบที่ผิดก็ได้

3) ข้อสอบภาคปฏิบัติเป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกสอบตอบสนองออกมาด้วยคำพูดหรือเครื่องหมายใด ๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง ๆ มักเป็นข้อสอบในเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ปฏิบัติจริง

จากแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ สรุปได้ว่าความรู้เป็นการรับรู้เรื่องราว กฎเกณฑ์ รายละเอียดรวมทั้งข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้า หรือสังเกตและรวบรวมเป็นความจำเก็บสะสมไว้และแสดงพฤติกรรมที่เรียกเอาสิ่งที่จำได้ออกมาให้ปรากฏและวัดได้ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยการทดสอบโดยใช้แบบทดสอบแบบ 4 คำตอบ จากคำตอบที่กำหนดให้ผู้ตอบเลือกตอบข้อที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

วรรณกรรมปริทัศน์

การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน

รัฐ จำปาทอง (2528, หน้า 57) ได้ทำการศึกษาความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติเมื่อบริโภคน้ำ : ศึกษากรณีแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า แม่บ้านที่มีความแตกต่างในเรื่องความถี่ในการประกอบอาหารต่อวัน ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ เมื่อบริโภคน้ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือ แม่บ้านที่มีความถี่ในการประกอบอาหารต่อวันสูง หรือแม่บ้านที่ประกอบอาหารบ่อยครั้ง ย่อมมีความสนใจและมีประสบการณ์ด้านอาหารมากกว่าแม่บ้านที่นาน ๆ จะได้ประกอบอาหาร

อมรวดี จักรไพวงศ์ (2530, หน้า 57) ได้ทำการศึกษาความรู้ และพฤติกรรมการใช้แก๊สหุงต้มของแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร พบว่า แม่บ้านที่มีความแตกต่างในเรื่องความถี่ในการประกอบอาหารต่อวัน ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องความรู้ และพฤติกรรมการใช้แก๊สหุงต้มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กล่าวคือแม่บ้านที่มีความถี่ในการใช้แก๊สหุงต้มต่อวันสูง หรือมีจำนวนการใช้แก๊สหุงต้มบ่อยครั้ง ย่อมมีความสนใจและมีประสบการณ์ด้านการใช้แก๊สหุงต้มในครัวเรือนมากกว่าที่นาน ๆ จะได้มีการใช้แก๊สหุงต้ม

สลักจิต ศิรินันท์ (2539, หน้า 121) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษของแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร พบว่า ความถี่ในการบริโภคอาหารนอกบ้านต่อเดือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ความรู้ ทักษะและการตัดสินใจบริโภคผักปลอดสารพิษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า แม่บ้านที่มีความถี่ในการบริโภคอาหารนอกบ้านต่อเดือนน้อย มีแนวโน้มที่จะมีความรู้ ทักษะที่สูงเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษและตัดสินใจบริโภคผักปลอดสารพิษมากกว่าแม่บ้านที่มีความถี่ในการบริโภคอาหารนอกบ้านต่อเดือนมาก เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม่บ้านที่บริโภคอาหารนอกบ้านต่อเดือนน้อยกว่า ย่อมมีโอกาสและเวลาในการหาซื้อผักปลอดสารพิษมาปรุงเป็นอาหารมากกว่าแม่บ้านกลุ่มที่ต้องรับประทานอาหารนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่สอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (ไม่ระบุปีที่พิมพ์ หน้า 41) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคขึ้นอยู่กับรูปแบบการดำรงชีวิต เช่น ผู้ที่ไม่ค่อยมีเวลาในการทำอาหารรับประทานเองย่อมไม่ค่อยซื้อของสดไปปรุงเป็นอาหาร และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร จักรไพวงศ์ (2530, หน้า 90) พบว่า กลุ่มแม่บ้านที่บริโภคอาหารนอกบ้าน 4 ครั้ง มีความรู้ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับปัญหาในการบริโภคอาหารที่มีวัตถุเจือปนและเครื่องปรุงรสมากกว่ากลุ่มแม่บ้านที่บริโภคอาหารนอกบ้านเดือนละ 5 ครั้ง

ปิยะรัตน์ นิมสกุล (2535, หน้า 122) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับนำผัก ปลอดสารพิษมาบริโภคของแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาแม่บ้านคอนเมือง พบว่าผู้ที่ประกอบอาหารเองทุกมื้อมีการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภค มากกว่าผู้ที่ประกอบอาหารเองบางมื้อหรือไม่ได้ประกอบอาหารเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่ประกอบอาหารเองบ่อยครั้งในวันหนึ่ง ๆ ย่อมมีความสนใจและมีประสบการณ์ด้านการประกอบอาหาร และตระหนักถึงคุณค่าของผักปลอดสารพิษทำให้มีการยอมรับ ผักปลอดสารพิษมากกว่าผู้ที่นาน ๆ จะได้ประกอบอาหารเองหรือไม่ได้ประกอบอาหารเอง

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดสารปนเปื้อน

สลักจิต ศิรินันท์ (2539, หน้า 123) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษของแม่บ้านในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าแม่บ้านที่มีความรู้สูงเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษ จะส่งผลให้มีทัศนคติสูงและเกิดการตัดสินใจบริโภคผักปลอดสารพิษตามมาด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร จักรไพวงศ์ (2530) พบว่า ความรู้เกี่ยวกับปัญหาในการบริโภคอาหารที่มีวัตถุเจือปนและเครื่องปรุงรส มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนัก เกี่ยวกับปัญหาในการบริโภคอาหารที่มีวัตถุเจือปน และเครื่องปรุงรสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลลักษณ์ แสงคุณ

(2533) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลของการเลือกรับประทานอาหารนอกบ้านได้แก่ ความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหาร และประเทิน จันทร์ประภาพ (2535) พบว่า ความรู้ เจตคติและการปฏิบัติเกี่ยวกับวัตถุเจือปนและสิ่งปนเปื้อนในอาหารของผู้ประกอบอาหารมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก และลัดดาวัลย์ แซ่คู (2535, หน้า 124) พบว่าเจตคติและการปฏิบัติของผู้ประกอบการค้าอาหารในโรงพยาบาลกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับอันตรายจากสารปรุงแต่งและสารปนเปื้อนในอาหารที่มีความสัมพันธ์กันในทิศทางบวกระดับปานกลาง

ปรารธนา ยุคศิริรัตน์ (2538, หน้า 118) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือกของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่าความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากสารเคมีมีพิษทางการเกษตร มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวก หรือเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากสารเคมีมีพิษทางการเกษตรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือกของประชาชนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤดีกรณ์ ญาณสังวรชัย (2537, หน้า 98) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง: ศึกษากรณีอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี พบว่า ความรู้ถึงโทษของสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการยอมรับ

ปิยะรัตน์ นิ่มสกุล (2539, หน้า 124) ได้ทำการศึกษาเรื่องการยอมรับนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคของแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาแม่บ้านดอนเมือง พบว่าผู้ที่มีการรับรู้คุณลักษณะของผักปลอดสารพิษมากมีการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคมากกว่าผู้ที่มีการรับรู้คุณลักษณะของผักปลอดสารพิษปานกลางและน้อยตามลำดับ และจากการทดสอบทางสถิติพบว่า ผู้ที่มีการรับรู้คุณลักษณะของผักปลอดสารพิษมากมีการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคมากกว่าผู้ที่มีการรับรู้คุณลักษณะของผักปลอดสารพิษปานกลาง และน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่มีการรับรู้คุณลักษณะของผักปลอดสารพิษมากจะมีความเข้าใจในคุณลักษณะของผักปลอดสารพิษและยอมรับว่าผักปลอดสารพิษเป็นความต้องการที่แท้จริงในแง่ของคุณค่าของอาหารนี้จะมีผลต่อสุขภาพอนามัยของบุคคลในครอบครัว

การให้คุณค่าต่อสุขภาพ

หลุยส์ เอ ไมร์แมน และมาร์เชล เฮส เบคเกอร์ (Lois A. Maiman and Marshall H. Becker 1982 PP.348-350) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการให้คุณค่าต่อสุขภาพตนเองและผู้อื่น ว่าตาม

ปกติคนเราจะให้คุณค่าต่อสุขภาพตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่ต้องการให้สุขภาพดีขึ้นทั้งสิ้น เพราะความเชื่อของบุคคลจะไวต่อความรู้สึกในเรื่องการเจ็บป่วย บุคคลทั้งสองได้เสนอแนวความคิดของเลวิน เสริมอีกว่าตามปกติคนเรามีความปรารถนาจะให้ตนเองสุขภาพดีไม่มีการเจ็บป่วยโดยจะให้คุณค่าในการบำรุงรักษาสุขภาพตนเองในเชิงบวก (Positive value) หรือในทางที่ดีและคนเรายังมีการลงทุนเพื่อต้องการรักษาสุขภาพของตนให้ดีขึ้นด้วย

ประสาน ตั้งสิกบุตร (2527, หน้า 140) ศึกษาปัจจัยสังคมจิตวิทยาที่กำหนดการใช้วัตถุ มีพิษป้องกันและกำจัดแมลงในส่วนผักของเกษตรกรบริเวณชานเมือง พบว่า การให้คุณค่าต่อสุขภาพของเกษตรกร มีส่วนกำหนดพฤติกรรมเตรียมการใช้ยาฆ่าแมลงแตกต่างกันของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการให้คุณค่าต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการปฏิบัติเตรียมการใช้ยาฆ่าแมลงของเกษตรกร คือผู้ที่ให้คุณค่าต่อสุขภาพมากมีพฤติกรรมการใช้ยาฆ่าแมลงถูกต้องมากกว่าผู้ที่ให้คุณค่าต่อสุขภาพน้อยกว่า

ฤทธิกรณ ญาณสังวรชัย (2537, หน้า 103) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรในการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลง : ศึกษากรณีอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี พบว่าเกษตรกรที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพต่ำมีการยอมรับการใช้สมุนไพรทดแทนสารเคมีป้องกันกำจัดแมลงในระดับที่สูง เนื่องจากเกษตรกรรู้ถึงโทษของสารเคมีจากการอบรมของเจ้าหน้าที่

ปรารธนา ยุคศิริรัตน์ (2539, หน้า 99-100) ศึกษาความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือกของประชาชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพระดับต่ำ มีความคิดเห็นที่ดีต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือก มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพระดับสูงและจากการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ พบว่าการให้คุณค่าต่อสุขภาพไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพระดับต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร เพราะวิถีการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบัน ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปในการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นการใช้เวลาประกอบอาหารเพื่อรับประทานย่อมลดน้อยลงเป็นลำดับ ผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเมืองที่มีประชากรหนาแน่นนิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปไปรับประทาน (สนิท จิตตากรณ 2526, หน้า 1) และทั้งนี้เพราะอันตรายจากการบริโภคอาหารที่ได้รับการปนเปื้อนจากสารเคมีในระดับที่ไม่เกินค่าความปลอดภัยนั้นจะสะสมอยู่ในร่างกายและส่งผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว ไม่สามารถเห็นอันตรายโดยเฉียบพลัน แต่ก็มีความคิดเห็นที่ดีต่อผลิตภัณฑ์จากระบบเกษตรกรรมทางเลือก เพราะมีความรู้เกี่ยวกับอันตรายจากสารเคมีมีพิษทางการเกษตรสูง

ปิยรัตน์ นิมสกุล (2539, หน้า 125) ศึกษาการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคของแม่บ้านในกรุงเทพมหานครศึกษาระดับเขตตอนเมือง พบว่า ผู้ที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพอนามัยมากมีการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคมากกว่าผู้ที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพอนามัยปานกลางและน้อยตามลำดับ และจากการทดสอบทางสถิติพบว่าผู้ที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพอนามัยมากมีการยอมรับการนำผักปลอดสารพิษมาบริโภคมากกว่าผู้ที่มีการให้คุณค่าต่อสุขภาพอนามัยปานกลางและน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ตามปกติบุคคลจะให้คุณค่าต่อสุขภาพดีและไม่เจ็บป่วยและในบางครั้งยังมีการลงทุนเพื่อต้องการรักษาสุขภาพของตนอีกด้วย โดยเลือกบริโภคแต่สิ่งที่มีประโยชน์ไม่มีพิษต่อร่างกาย

ความถี่การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาหารปลอดสารปนเปื้อน

สมพร ศิริรัตน์ตระกูล (2527) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรม การตัดสินใจบริโภคอาหารที่มีสารปรุงแต่งของครูระดับประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มครูผู้สอนและกลุ่มครูที่ไม่สอนวิชาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา พบว่าครูผู้สอนวิชาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้รับข่าวสารและมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่มีสารปรุงแต่งที่ถูกต้องเหมาะสมกว่าครูที่ไม่สอนวิชาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และผลการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่มีสารปรุงแต่ง พบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่จะยึดคุณค่าและราคาของอาหาร ตลอดจนรายได้ของตนเองเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับอันตรายจากสารปรุงแต่งอาหารโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความตระหนัก และความระมัดระวังมากขึ้นในการบริโภคอาหารที่มีสารปรุงแต่ง

สลักจิต ศิรินันท์ (2539, หน้า 122) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ผลต่อการตัดสินใจเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษของแม่บ้านในกรุงเทพมหานคร พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษที่แตกต่างกันมีผลทำให้ความรู้ทัศนคติและการตัดสินใจบริโภคผักปลอดสารพิษแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า แม่บ้านที่เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษจะมีความรู้ทัศนคติ และการตัดสินใจบริโภคผักปลอดสารพิษมากกว่าแม่บ้านที่ไม่เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การรับรู้ข่าวสารจะเป็นตัวช่วยส่งเสริมและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจดีขึ้นส่งผลให้เกิดทัศนคติและการตัดสินใจตามมา สอดคล้องกับวิลเลียม เจ สแตนตันและคณะ (อ้างในพิบูล ทีปะปาล 2535, หน้า 133) ที่กล่าวว่า การตัดสินใจที่จะเกิดขึ้นได้ต้องมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ ราคา ลักษณะ ผลประโยชน์และสถานที่ที่จะซื้อสินค้า หากไม่มีข้อมูลกระบวนการ

การตัดสินใจก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริโสภากย์ บุรพาเดชะ (2526, หน้า 51) พบว่า ปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการตัดสินใจซื้อสินค้า คือ การรับฟังข่าวสารที่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เพื่อความปลอดภัยของตนเองจากสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นสำคัญ จิราพร จักรไพวงศ์ (2530) พบว่าแม่บ้านที่มีการรับข่าวสารทางสื่อมวลชนมาก จะมีความรู้เกี่ยวกับปัญหาในการบริโภคอาหารที่มีวัตถุเจือปนและเครื่องปรุงรสมากกว่ากลุ่มย่อยอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกันและสมพร ศิริรัตนตระกูล (2527) พบว่าครูผู้ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่มีสารปรุงแต่งเป็นประจำ จะมีพฤติกรรมการบริโภคถูกต้องเหมาะสมกว่าผู้ไม่เคยได้รับข่าวสาร หรือนาน ๆ ครั้ง

ข้อสรุปจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้สรุปแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งของพฤติกรรม โดยอาศัยการเรียนรู้เป็นเครื่องช่วยในการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งคนเราจะเกิดความรู้ได้จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้อะไร การเรียน การศึกษายังเป็นแนวทางหนึ่งที่บุคคลจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ และความคิดเห็น เพราะได้เรียนบางสิ่งบางอย่างเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่เดิม ดังนั้นความรู้จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
2. ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อของผู้บริโภคประกอบด้วย อิทธิพลจากด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

นิยามศัพท์เฉพาะ

อาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน หมายถึง อาหารที่ไม่ทำให้เกิดอันตรายหรือเกิดอาการผิดปกติ ในแบบเฉียบพลันหรือแบบเรื้อรัง ต่อสุขภาพของผู้บริโภคภายหลังการบริโภค

สารปนเปื้อน หมายถึง สารที่ใส่ลงในอาหารโดยความตั้งใจของมนุษย์ตามความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือสารที่ปะปนมากับอาหารอย่างไม่เจตนามีการปนเปื้อนตามธรรมชาติ หรือโดยอุบัติเหตุ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สารปนเปื้อน หมายถึง สารบอแรกซ์ สารทำให้เนื้อเปื่อยนุ่ม สารปรุงแต่งสี สารกันบูด ดินประสิว สารให้รสหวาน สารฟอกสี สารชูรส สารพิษจากฮอร์โมนในเนื้อสัตว์

สารเคมีในการเกษตร สารพิษจากเชื้อราและแบคทีเรีย โลหะหนัก สารพิษ จากภาชนะบรรจุอาหาร และ สารพิษจากกรรมวิธีการปรุงอาหาร

พฤติกรรมทางเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน หมายถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดซื้ออาหารที่ไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ โดยอาศัยหลักเกณฑ์การเลือกซื้ออาหาร ประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจซื้อ

การรับรู้ข่าวสาร หมายถึง การรับรู้ข่าวสารของแม่บ้านเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน โดยได้รับข่าวสารในรูปของสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ เอกสาร นิตยสาร วารสาร การประชาสัมพันธ์ และคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบุคคลทั่วไป เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อน และอื่น ๆ

การให้คุณค่าต่อสุขภาพ หมายถึง แม่บ้านให้ความสำคัญต่อปัญหาสุขภาพอนามัย โดย การปฏิบัติในด้านต่าง ๆ เช่น การเลือกบริโภคอาหาร การเลือกซื้ออาหาร การตรวจสุขภาพ และการออกกำลังกาย

การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน หมายถึง วิธีการจัดหาอาหารและจำนวนครั้งในการประกอบอาหารประจำวัน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน หมายถึง ข้อมูล ข้อเท็จจริงที่แม่บ้านได้รับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของอาหารปลอดภัยปนเปื้อน และผลดี ผลเสีย อันจะมีผลต่อสุขภาพของตน และบุคคลภายในครอบครัว

ครูสตรี หมายถึง ข้าราชการครูสตรี โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการเลือกซื้ออาหารและประกอบอาหารให้กับสมาชิกในครัวเรือน

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยมุ่งศึกษาถึงปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อพฤติกรรมทางเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลดังนี้

ก) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้มาจากการใช้แบบทดสอบและแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

ข) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับสารปนเปื้อนในอาหาร อันตรายจากสารพิษในชีวิตประจำวันและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นครูสตรีในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 5 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนลำปางกัลยาณี โรงเรียนเขลางค์นคร โรงเรียนเสด็จวนชยางค์กุลวิทยา และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีฯ รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 464 คน

2) วิธีสุ่มตัวอย่างใช้วิธี Multi-stage Sampling Technique ดังนี้

ขั้นที่ 1 ใช้วิธีสุ่มแบบ Cluster Random Sampling โดยการจับกลุ่มโรงเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ และขนาดกลาง โดยใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา (ดังตารางประกอบ)

โรงเรียน	ขนาดใหญ่พิเศษ	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง
บุญวาทย์วิทยาลัย	✓		
ลำปางกัลยาณี		✓	
เขลางค์นคร		✓	
เสด็จวนชยางค์กุลวิทยา			✓
ศึกษาสงเคราะห์จิตต์อารีฯ			✓

ขั้นที่ 2 ใช้วิธี Sample Random Sampling โดยการสุ่มอย่างง่าย โดยการจับฉลากจากกลุ่มโรงเรียนทั้ง 3 กลุ่ม มากลุ่มละ 1 โรงเรียน ผลปรากฏว่าได้โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย โรงเรียนลำปางกัลยาณี และเสด็จวนชยางค์กุลวิทยา

ขั้นที่ 3 การสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากบัญชีรายชื่อครูสตรีที่สอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จากโรงเรียนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มโรงเรียน ดำเนินการสุ่มตัวอย่างใช้สัดส่วน ร้อยละ 67 ของจำนวนประชากรในแต่ละโรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 203 คน (ดังตารางประกอบ)

โรงเรียน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง
บุญวาทย์วิทยาลัย	143	95
ลำปางกัลยาณี	123	82
เสด็จฉนวนชยางค์กุลวิทยา	37	26
รวม	303	203

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบทดสอบและแบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแบ่งคำถามออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สภาพทาง เศรษฐกิจของครัวเรือน ประสบการณ์การทำงาน/หน้าที่ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด และปลายปิด

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการจัดหาอาหาร และความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการให้คุณค่าต่อสุขภาพ เป็นแบบสอบถามแบบมาตรา ส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ระดับ 4 ระดับ ลักษณะคำถามเป็นเชิงบวก และเชิงลบละกัน จำนวน 12 ข้อ

		คำถามเชิงบวก	คำถามเชิงลบ
ปฏิบัติทุกครั้ง	ให้คะแนน	3	0
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	ให้คะแนน	2	1
ปฏิบัติบางครั้ง	ให้คะแนน	1	2
ไม่เคยปฏิบัติ	ให้คะแนน	0	3

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยบนเว็บไซต์ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 9 ข้อ โดยกำหนดคะแนนดังนี้

มากที่สุด	ค่าคะแนนเท่ากับ	4
มาก	ค่าคะแนนเท่ากับ	3
ปานกลาง	ค่าคะแนนเท่ากับ	2
น้อย	ค่าคะแนนเท่ากับ	1
ไม่เคย	ค่าคะแนนเท่ากับ	0

ส่วนที่ 5 คำถามเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน ในอาหาร ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ 4 คำตอบ หากตอบถูกต้องได้ 1 คะแนน ตอบผิด ได้ 0 คะแนน จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 6 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้ออาหารปลอดภัยปนเปื้อน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 4 ระดับ ลักษณะคำถามเป็นเชิงบวก และเชิงลบละกัน จำนวน 20 ข้อ

		คำถามเชิงบวก	คำถามเชิงลบ
ปฏิบัติทุกครั้ง	ให้คะแนน	3	0
ปฏิบัติบ่อยครั้ง	ให้คะแนน	2	1
ปฏิบัติบางครั้ง	ให้คะแนน	1	2
ไม่เคยปฏิบัติ	ให้คะแนน	0	3

2) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบและแบบสอบถามนั้น มีรายละเอียดดังนี้

(1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร ตำรา บทความและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งศึกษารูปแบบและวิธีการสร้างแบบทดสอบและแบบสอบถามเพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

(2) กำหนดกรอบความคิดจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา โดยกำหนดเป็นองค์ประกอบด้านต่าง ๆ วิเคราะห์และแยกประเด็นที่จะทำการศึกษาและวิธีวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

(3) ออกแบบและสร้างเครื่องมือ คือ แบบทดสอบและแบบสอบถามจากการกำหนดกรอบแนวคิด

(4) นำแบบทดสอบและแบบสอบถามที่ได้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอคำแนะนำ แล้วทำการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

(5) นำแบบทดสอบและแบบสอบถามที่ได้แก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นครูสตรีทั่วไป ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน

(6) นำแบบทดสอบและแบบสอบถามที่ได้ทำการทดลองแล้ว ไปหาความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรหาความเชื่อมั่นแบบแอลฟาของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .82 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับสูง (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2538, หน้า 125 – 126)

4. การรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษานำหนังสือจากสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือให้ผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการเก็บข้อมูล และรวบรวมแบบสอบถาม ส่งคืนสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดลำปาง จากการดำเนินการดังกล่าว ผู้ศึกษาได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 203 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ของแบบสอบถามทั้งหมด และเป็นแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษานำแบบทดสอบและแบบสอบถามที่รวบรวมได้ ดำเนินการดังนี้

- 1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมด
- 2) ทำการลงรหัสแบบสอบถามและแบบทดสอบ
- 3) ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for windows

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน การให้คุณค่าต่อสุขภาพ ความถี่การรับรู้ข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อน และพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารปลอดภัยปนเปื้อน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การทดสอบสมมติฐาน

- 1) ครูสตรีมีระดับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนในระดับเหมาะสมปานกลาง ใช้วิธีวิเคราะห์ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยกับค่าที่คาดหวัง และใช้สถิติ t - test
- 2) การจัดหาอาหารและความถี่ในการประกอบอาหารประจำวัน มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน ใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (One-way ANOVA) และใช้สถิติ F - test
- 3) การให้คุณค่าต่อสุขภาพมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อน ใช้วิธีวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient of Correlation) และใช้สถิติ t -test
- 4) การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่าง มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนแตกต่างกัน ใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (One-way ANOVA) และใช้สถิติ F -test
- 5) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยปนเปื้อนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารปลอดภัยปนเปื้อน ใช้วิธีวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient of Correlation) และ ใช้สถิติ t -test

เกณฑ์การประเมินผล

- 1) การวัดระดับพฤติกรรมการเลือกซื้ออาหารที่ปลอดภัยปนเปื้อนคะแนนเต็ม 60 คะแนน มีเกณฑ์การจัดระดับ ดังนี้

ระดับพฤติกรรมการเลือกซื้อฯ	คะแนน	ร้อยละ
เหมาะสมน้อย	0 - 29	ต่ำกว่าร้อยละ 50
เหมาะสมปานกลาง	30 - 44	ร้อยละ 50 - 75
เหมาะสมมาก	45 - 60	มากกว่าร้อยละ 75

2) การจัดระดับการให้คุณค่าต่อสุขภาพ คะแนนเต็ม 36 คะแนน เกณฑ์การจัดระดับดังนี้

ระดับการให้คุณค่าต่อสุขภาพ	คะแนน	ร้อยละ
ต่ำ	0 - 12	ต่ำกว่าร้อยละ 50
ปานกลาง	13 - 26	ร้อยละ 50 - 75
สูง	27 - 36	มากกว่าร้อยละ 75

3) การจัดระดับของการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาหารปลอดภัยบนเพื่อน มีเกณฑ์การจัดระดับ ดังนี้

การจัดระดับการได้รับข้อมูลข่าวสาร	คะแนน	ความถี่
มากที่สุด	4	5 ครั้ง/สัปดาห์ - ทุกวัน
มาก	3	3 ครั้ง/สัปดาห์
ปานกลาง	2	2 ครั้ง/สัปดาห์
น้อย	1	1 ครั้ง/สัปดาห์
ไม่เคย	0	ไม่เคยได้รับข่าวสารจากแหล่งใดเลย

4) การจัดระดับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับอาหารปลอดภัยบนเพื่อน คะแนนเต็ม 20 คะแนน มีเกณฑ์การจัดระดับ ดังนี้

ระดับความรู้ ความเข้าใจ	คะแนน	ร้อยละ
ต่ำ	0 - 9	ต่ำกว่าร้อยละ 50
ปานกลาง	10 - 14	ร้อยละ 50 - 75
สูง	15 - 20	มากกว่าร้อยละ 75